

1. SOTSIAALAINED - ÜLDOSA

1.1 Valdkonnapädevus

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid mineviku ühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- hoolib endast ja teistest, järgib tervislike eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija.

1.2 Ainetundide jaotus

Tunnijaotusplaanis (Vt Tabel 1) on ainevaldkondade nädalatundide arv välja toodud kooliastmeti.

| SOTSIAALAINED | I kooliaste | | | II kooliaste | | | III kooliaste | | |
|---------------------|-------------|---|---|--------------|---|---|---------------|---|---|
| tundide arv nädalas | 2 | | | 6 | | | 10 | | |
| ajalugu | | | | | 1 | 2 | 2 | 2 | 2 |
| inimeseõpetus | | 1 | 1 | | 1 | 1 | 1 | 1 | |
| ühiskonnaõpetus | | | | | | 1 | | | 2 |

Tabel 1. Sotsiaalainete nädalatundide jaotus põhikoolis.

1.3 Üldpädevused

- **kultuuri- ja väärtuspädevus**

suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalnormide seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust; teadvustada oma väärtushinnanguid.

Lähtuvalt PMG põhikooli õppekava üldosast kujundame kultuuri- ja väärtuspädevust järgmistes tegevustes: õppekäikude ja ekskursioonide korraldamine (muuseumid, teatrid, vaatamisväärsused,

kino), heategevuslikest projektidest osavõtt, rahvakalendri tähtpäevade tähistamine ning väärtuste mängu mängimine.

- **sotsiaalne ja kodanikupädevus**

suutlikkus ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut ja Eesti riiklikku iseseisvust; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja norme; austada erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, religioonide ja rahvuste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel.

Lähtuvalt PMG põhikooli õppekava üldosast kujundame sotsiaalset ja kodanikupädevust järgmistes tegevustes: Eesti Vabariigi aastapäeva ja kodanikupäeva tähistamine ning Eesti mängu ja mälumängude korraldamine õppetöös. Rollimängude ja rühmatööde korraldamine. Teemaatiliste lauamängude valmistamine ja mängimine. Õppekäigud riiklikesse asutustesse (Riigikogu; KOV). Arvamusfestivalil osalemine.

- **enesemääratluspädevus**

suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi; analüüsida oma käitumist erinevates olukordades; käituda ohutult ja järgida tervislikke eluviise; lahendada suhtlemisprobleeme.

Lähtuvalt PMG põhikooli õppekava üldosast kujundame enesemääratluspädevust järgmistes tegevustes: tervisenõukogu poolt korraldatud üritustest osavõtt, tagasiside andmine õpitegevuste kohta. “Kiusamisest vabaks” programmis osalemine.

- **õpipädevus**

suutlikkus organiseerida õppekeskkonda individuaalselt ja rühmas ning hankida õppimiseks, hobideks, tervisekäitumiseks ja karjäärivalikuteks vajaminevat teavet; planeerida õppimist ja seda plaani järgida; kasutada õpitud erinevates olukordades ja probleeme lahendades; seostada omandatud teadmisi varem õpituduga; analüüsida oma teadmisi ja oskusi, motiveeritust ja enesekindlust ning selle põhjal edasise õppimise vajadusi.

Lähtuvalt PMG põhikooli õppekava üldosast kujundame õpipädevust järgmistes tegevustes: e-õppepäevadel osalemine. Olümpiaadidel ja ainevõistlustel osalemine ja nendeks ettevalmistus, Karjäärinõustamine edasise haridustee valikul. Projektõppe rakendamine.

- **suhtluspädevus**

suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada nii emakeeles kui ka võõrkeeltes, arvestades olukordi ja mõistes suhtluspartnereid ning suhtlemise turvalisust; ennast esitleda, oma seisukohti esitada ja põhjendada; lugeda ning eristada ja mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades korrektset viitamist, kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ja väljendusrikast keelt ning kokkuleppel põhinevat suhtlemisviisi.

Lähtuvalt PMG põhikooli õppekava üldosast kujundame suhtluspädevust järgmistes tegevustes: loovjuttude kirjutamine ja esitlemine, rühmatööde läbi viimine ja valminud tööde esitlemine kaasõpilastele. Ainevõistlustel ja olümpiaadidel osalemine. Erinevate allikate kasutamine ja allikaanalüüs.

- **matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus**

suutlikkus kasutada matemaatikale omast keelt, sümboleid, meetodeid koolis ja igapäevaelus; suutlikkus kirjeldada ümbritsevat maailma loodusteaduslike mudelite ja mõõtmisvahendite abil ning teha tõenduspõhiseid otsuseid; mõista loodusteaduste ja tehnoloogia olulisust ja piiranguid; kasutada uusi tehnoloogiaid eesmärgipäraselt.

Lähtuvalt PMG põhikooli õppekava üldosast kujundame matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiapädevust järgmistes tegevustes: probleemülesannete lahendamine, tervisepäeviku täitmine, ajajoone koostamine.

- **ettevõtlikkuspädevus**

suutlikkus ideid luua ja ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades; näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi, aidata kaasa probleemide lahendamisele; seada eesmärgi, koostada plaane, neid tutvustada ja ellu viia; korraldada

ühistegevusi ja neist osa võtta, näidata algatusvõimet ja vastutada tulemuste eest; reageerida loovalt, uuendusmeelselt ja paindlikult muutustele; võtta arukaid riske; rakendada finantskirjaoskust.

Lähtuvalt PMG põhikooli õppekava üldosast kujundame ettevõtlikkuspädevust järgmistes tegevustes: ettevõtlusnädala üritustest osavõtt, õpilaslaatel osalemine, rühmatööde tegemine ja erinevate ettevõtete külastamine.

- **digipädevus**

suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuvus ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukondades suheldes; leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust; osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel; kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid, suhelda ja teha koostööd erinevates digikeskkondades; olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti; järgida digikeskkonnas samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus.

Lähtuvalt PMG põhikooli õppekava üldosast kujundame digipädevust järgmistes tegevustes:

- **Info ja andmekirjaoskus**

- Andmete, info ja digisisu otsing, sirvimine ja filtreerimine;
- andmete, info ja digisisu hindamine;
- andmete, info ja digisisu haldamine.

- **Suhtlus ja koostöö digikeskkonnas**

- Suhtlemine digitehnoloogia abil;
- andmete, info ja digisisu jagamine;
- kodanikuaktiivsus digikeskkonnas;
- koostöö digikeskkonnas;

- viisakas käitumine digikeskkonnas;
- digitaalse identiteedi haldamine.
- **Digiturvalisus**
 - Digiseadmete kaitse;
 - isikuandmete ja privaatsuse kaitse;
 - tervise ja heaolu kaitse;
 - keskkonnakaitse.
- **Probleemilahendus**
 - Tehniliste tõrgete lahendamine;
 - digitehnoloogiate valik;
 - uuendused digilahenduste abil;
 - digipädevuse hindamine ja arendamine.

1.4 Läbivad teemad

- **elukestev õpe ja karjääri kujundamine**

taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema sobivaid haridus- ja tööalaseid valikuid.

Lähtuvalt PMG põhikooli õppekava üldosast kujundame elukestvat ja karjääri kujundamist järgmistes tegevustes: “Tagasi kooli” programmi läbi külalisesinejate kaasamine ainetundidesse, karjäärinõustamine ja ametivalikutesti läbiviimine, erinevate õppimisvõimalustega tutvumine ja erinevate ettevõtete külastamine.

- **keskkond ja jätkusuutlik areng**

taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele.

Lähtuvalt PMG põhikooli õppekava üldosast kujundame keskkonnateadlikkust ja jätkusuutlikku arengut järgmistes tegevustes: osaleme Maailmakoristuspäeval, rakendame õuesõppetunde ning ainetundides keskkonna ja jätkusuutlikkusega seotud probleemülesannete lahendamine.

- **kodanikualgatus ja ettevõtlikkus**

taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele.

Lähtuvalt PMG põhikooli õppekava üldosast kujundame kodanikualgatus ja ettevõtlikkust järgmistes tegevustes: tutvume kodanikualgatusel põhinevate organisatsioonide tööga ja võimalusel külastame neid, osaleme kodanikualgatuslikes projektides ning koostame ja viime läbi heategevusliku projekti.

- **kultuuriline identiteet**

taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaidi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast ning kes väärtustab oma kultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis.

Lähtuvalt PMG põhikooli õppekava üldosast kujundame kultuurilist identiteeti järgmistes tegevustes: kultuuriteadlikkuse tõstmine läbi õppekäikude (teater, muuseum, kino, kirikud ja seltsid), kogemuslugude jagamine ainetundides, külalisesinejate kooli kutsumine, riiklike ja rahvakalendri pühade tähistamine.

- **teabe keskkond ja meediakasutus**

taotletakse õpilase kujunemist teadlikuks ja analüüsivaks inimeseks, kes tajub ja teadvustab adekvaatselt ümbritsevat teabekeskkonda, suudab meediamaailma sisu ja allikaid kriitiliselt analüüsida ja kasutada, tunnustab autorlust, oskab luua kvaliteetset meediasisu, arvestades oma eesmäärke ja ühiskonnas omaksvõetud suhtlemise norme, ning toimib turvaliselt ja vastutab oma käitumise eest end ümbritsevas teabekeskkonnas.

Lähtuvalt PMG põhikooli õppekava üldosast kujundame arusaamist teabekeskkonnast ja meediakasutusest järgmistes tegevustes: KEAT programmis osalemine, “Targalt internetis” keskkonna kasutamine õppetöös, allikakriitilisuse kujundamine läbi erinevate allikate kasutamine ja nende analüüsi, lühifilmide ja animatsioonide loomine. Loometöid (plakatid, esitlused jne) koostades viitab korrektselt allikale ja järgib autoriõigustega seotud põhimõtteid.

- **tehnoloogia ja innovatsioon**

taotletakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja nüüdisaegseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Lähtuvalt PMG põhikooli õppekava üldosast kujundame arusaamist tehnoloogiast ja innovatsioonist järgmistes tegevustes: e-õppepäevadel osalemine ja erinevate digivahendite ja veebikeskkondade kasutamine õppetöös.

- **tervis ja ohutus**

taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning kaasa aitama tervist edendava turvalise keskkonna kujundamisele.

Lähtuvalt PMG põhikooli õppekava üldosast kujundame arusaamist tervisest ja ohutusest järgmistes tegevustes: KEAT programmis osalemine ning koostöös politsei ja päästeametiga külalisloengud. Esmaabi loengud ja praktiline käsitus abi andmisest. Seksuaaltervise alased külalisloengud ja tervisemuuseumi külastus. Toitumise ja liikumise teemaliste analüüside koostamine.

- **väärtused ja kõlblus**

taotletakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes tunneb ühiskonnas üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

Lähtuvalt PMG põhikooli õppekava üldosast kujundame arusaamist väärtustest ja kõlblusest järgmistes tegevustes: laste õiguste ja kohustuste teemalised arutelud ja loovad ülesanded sh vastavaste seaduste ja dokumentidega tutvumine. Kooli kodukorra järgimine. Läbi rollimängude kõlbluspõhimõtete mõistmine ja empaatia arendamine.

1.5 Valdkonna sisene ja valdkondade ülene lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjuse tagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlblise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena.

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse toimetulekut:

- **iseendaga** (intrapersonaalne: eneseusaldus, eneseregulatsioon, eneseanalüüs, empaatia, autonoomia ja vastutus) - enesemääratluspädevus;
- **lähikonnas** (interpersonaalne: suhestumine, osalus ja turvaline kohanemine erinevates sotsiaalsetes kontekstides) - sotsiaalne pädevus;
- **ühiskonnas** (institutsionaalne: poliitika, valitsemine, riik, vabakond, turg, meedia jt ühiskonnaelu korraldamise vormid) - kodanikupädevus.

Kodanikuks olemist määratletakse kui võimet tegutseda vastutustundliku kodanikuna ja osaleda ühiskonnaelus.

Sotsiaalse pädevuse ruumilisele haardele (lähiümbrus, kogukond, ühiskond, globaalne) lisandub ajaline/ajalooline (minevik, olevik, tulevik) mõõde.

Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Inimeseõpetus loimib õppesisu kõigis kooliastmes, toetades õpilase toimetulekut iseendaga, eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas. Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväarsusest ning naiste ja meeste võrdõiguslikkusest.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks. Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärgi, sobival viisil oma tundeid väljendada, aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi. Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Omandatakse teadmisi majandusest, tööturust, maksundusest, õpitakse tegema otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelse mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeemete kaudu kujundatakse õpilastes esmane valmisolek märgata ebavõrdsust ühiskonnas

ja aidata kaasa võrdõiguslikkuse, sh soolise võrdõiguslikkuse edendamisele. Valdkonnasisese lõimingu taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul. Õppesisu valib aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud teadmised, oskused ja hoiakud, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatavad.

1.6 Ainevaldkondlikud hindamise erisused

Õpilase hindamisel lähtutakse PRÕK alusel koostatud kooli õppekavaga kehtestatud õpitulemuste (teadmised ja oskused), käitumise ja hoolsuse hindamisest. Küsimustes, mis täiendavalt puudutavad hindamist, on kirjeldatud kooli hindamisjuhendis.

Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Sotsiaalainetes rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetena.

Sotsiaalainete hindamise erisused on välja toodud järgnevalt ainete kaupa:

Ajaloos hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusväärse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud argumentide toel.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise poole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõendus põhiste argumentidega vastata.

1.7 Õppekorralduse erisused

Õppekorralduse puhul lähtutakse põhikooli riiklikust õppekavast ja Pirita Majandusgümnaasiumi põhikooli õppekavast. Lisaks Haridusvaldkonna arengukava 2021 - 2035 nüüdisaja õpikäsitluse rakendamise suunistest, et tähelepanu pöörata vaimselt ja füüsiliselt turvalise ning liikumist soodustava õppekeskkonna ja -korralduse loomisele.

1.8 Õppekeskkonna erisused

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivaldavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes allikatest, tõendus põhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Õpilase arengu toetamiseks on ainetundide kõrval olulised mitmekesised õppimisvõimalused, kus erinevate õppeainete, läbivate teemade lõimimiseks ning pädevuste kujundamiseks korraldatakse koolis järgmisi tegevusi: erinevad temaatilised/ainealased sündmused (kooli sünnipäeva tähistamine; Eesti Vabariigi sünnipäeva tähistamine; humanitaarainete nädala korraldamine jt). Ainealastel võistlustel ja olümpiaadidel osalemine (ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse olümpiaad; inimeseõpetuse olümpiaad). Lisaks mäluasutuste või ametiasutuste külastamine. Võimalusel kasutada piirkonnast tulenevaid võimalusi nagu Pirita klooster, metsakalmistu, Maarjamäe memoriaal, ajaloo muuseum, Viimsi vabaõhumuuseum, Teletorn, Botaanikaaed jne.

2. AINEKAVAD

2.1 Ajaloo II kooliastme ainekava

| Õppeaine | ajalugu |
|---|---------|
| Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud | |
| II kooliastme lõpetaja: <ul style="list-style-type: none">• Teab, ajaloo periodiseerimise põhimõtteid ning et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline.• Teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed.• Kasutab ajaloomõisteid kontekstis.• Teab näiteid kodukoha minevikust.• Teab, et Eesti ei ole alati olnud iseseisev ning teab olulisi sündmusi ja isikuid Eesti omariikluse kujunemisloos.• Mõistab, kuidas kujunes inimasustus.• Mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonnaelu.• Oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev. | |

- Teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis.
- Teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos.
- Teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata.
- Teab näiteid kodukoha kultuuripärandist, olulisi inimesi ja nende rolli kodukoha kultuuriloos.
- Märkab ja väärtustab minevikupärandit Eestis ja mujal.
- Teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud.
- Teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud.

Klass

5. klass

Ajaarvamine ja ajalooallikad

Õpitulemus:

- kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt: eKr, pKr, sajand, aastatuhat, kümnend, ajajoon, Rooma number, araabia number;
- paigutab ajateljele isikliku elu sündmusi, ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti

Õppesisu:

- eKr, pKr sajand, aastatuhat, ajatelg, Rooma number, araabia number;
- suulised, esemelised, kirjalikud ja audiovisuaalsed allikad; muuseum, arhiiv, kroonika, legend, arheoloogia, muistis;

| | |
|---|---|
| <p>ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid;</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid; • nimetab ja liigitab ajalooallikaid; • kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid: kirjalik, suuline, esemeline ja audiovisuaalne allikas, muuseum, arhiiv; • iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust; • kasutab perekonnaloo uurimisel eritüübilisi allikaid. | <ul style="list-style-type: none"> • mälestused, intervjuud, fotod, videod, päevikud, kirjad jne. |
| <p>Ajaloosündmused, ajaloolised isikud ja eluolu</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus; • kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost ja | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, korilus, küttimine; • kodukohaga seotud muinasaja asustus, muinaslinnus; |

| | |
|---|--|
| <p>iseloomustab allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväarsust.</p> | <ul style="list-style-type: none"> • muistne vabadusvõitlus, Läti Henrik, Liivimaa kroonika, maakond, ristiusk, Lembitu. |
| <p>Elu muinasajal</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus; • teab kodukohaga ja Eestiga seotud muinasaja asulaid ning kirjeldab selle/nende tekkimise ja kujunemise põhjuseid; • kirjeldab muinasaja inimese eluolu ja selgitab inimese sotsiaalse rolli kujunemist ühiskonnas; • nimetab mõnda avastust /leiutist ja selgitab selle/nende tähtsust; • kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost ja iseloomustab allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväarsust; • teab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, korilus, küttimine; • kodukohaga seotud muinasaja asustus, muinaslinnus; • muistne vabadusvõitlus, Läti Henrik, Liivimaa kroonika, maakond, ristiusk, Lembitu. |

| | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • teab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised; • selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas. | |
| <p>Eluolu keskajal</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas; • teab ja selgitab, mis roll oli kirikul keskaja ühiskonnas ja kultuuriloos; • toob näiteid oma kodukoha ja/või Eesti ajaloomälestistest ja selgitab nende olulisust; • kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat, toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu; • kirjeldab keskaja inimese eluolu ja tegevusalasid; • kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat. | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ristiusk, kirik, (katoliku kirik, paavst), klooster; • elu keskajal linnas ja maal; • raad, tsunft, raekoda; • Hansa Liit; • gild; • linnaõigus; • linnused. |

Eesti 16.-18. sajandi sõdade perioodil

Õpitulemus:

- toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos;
- nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;
- toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus;
- mõistab ajaloosündmuste ajalist järgnevust;
- kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost;
- nimetab ajalooliseid isikuid ja miks nad on ajaloos olulised.

Õppesisu:

- Liivi sõda;
- Ivan IV (Balthasar Russow, Liivimaa kroonika);
- Põhjasõda;
- Karl XII;
- Peeter I.

Eluolu uusajal

Õpitulemus:

- toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;

Õppesisu:

- rehielamu ja mõis;
- toidulaud;

| | |
|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab inimeste eluolu minevikus; • teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust; • leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid; | <ul style="list-style-type: none"> • rõivad ja rahvatraditsioonid; • pärisorjus. |
| <p>Kool vanal ajal</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis; • kirjeldab hariduse andmist minevikus; • leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid. | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tartu Ülikool; • talurahvaharidus ja Bengt Gottfried Forselius. |
| <p>Rahvuslik ärkamisaeg</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; • teab, kes olid Johann Voldemar Jannsen, Lydia Koidula, Carl Robert Jakobson, Jakob Hurt ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rahvuslik ärkamisaeg; • Jannsen, Koidula, Jakobson, Hurt; • laulu- ja mänguseltsid; • I üldlaulupidu. |

| | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab tähtsamaid ärkamisaja sündmusi; • nimetab mõnda kodukohaga seotud isikut ja/või sündmust ja/või ajaloomälestist. | |
| <p>Eesti iseseisvumine</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid; • kirjeldab Eesti iseseisvumise näitel põhjuse ja tagajärje seost; • teab, kes olid Konstantin Päts, Konstantin Konik ja Jüri Vilms ja põhjendab nende olulisust; • teab, millal ja kus kuulutati välja Eesti Vabariik. | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Päästekomitee: Päts, Konik, Vilms, iseseisvusmanifest, iseseisvuse väljakuulutamine. |
| <p>Iseseisev Eesti kahe maailmasõja vahel</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos. | <p>Õppesisu:</p> |

| | |
|--|---|
| <p>Kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost;</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos; • teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärge; • teab ja oskab selgitada võidupüha tähtsust Eesti kultuuriloos; • teab, kes oli Jaan Poska ja põhjendab tema olulisust; • selgitab Tartu rahu tähtsust; • kirjeldab üldist eluolu ja kultuuri, toob näiteid. | <ul style="list-style-type: none"> • Vabadussõda (1918-1920), Johan Laidoner, Võnnu lahing - võidupüha, Jaan Poska, Tartu rahu; • Eesti aeg kahe maailmasõja vahel: Maaseadus, Eesti kroon, üldine eluolu ja kultuur. |
| <p>Eesti ja Teine maailmasõda</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus; kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost; • toob näiteid, kuidas Teine maailmasõda mõjutas elu Eestis; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stalin, Hitler, MRP, Nõukogude okupatsioon, küüditamine, Saksa okupatsioon, holokaust, suur põgenemine. |

| | |
|---|---|
| <ul style="list-style-type: none"> • teab, kes olid Jossif Stalin ja Adolf Hitler ning selgitab nende mõju Eesti ajaloole; • toob näiteid oma perekonnaloost. | |
| <p>Nõukogude aeg</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid sündmustest ja protsessidest Eesti ajaloos ja isiklikus elus; • toob näiteid ajaloomälestisest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised; • iseloomustab erinevatest valdkondadest ENSV eluolu; • toob näiteid ja teab mõnda lugu oma perekonnaloost ENSV ajal; • teab ja tunneb kodukohaga seotud paiku, isikuid. | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • metsavendlus; • kolhoos; • eluolu ENSV-s. |

Iseseisvuse taastamine

Õpitulemus:

- nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust;
- toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus;
- teab, kes oli Lennart Meri selgitab tema olulisust;
- teab, mis põhjustel sai Eesti iseseisvuse taastamine võimalikuks
- oskab nimetada mõnda iseseisvumise taastamisega seotud sündmust;
- teab mõnda perekonnalugu.

Õppesisu:

- laulev revolutsioon;
- Balti kett;
- Lennart, Meri;
- fosforiidisõda.

Digipädevused:

Info- ja andmekirjaoskus

- õppija otsib, sirvib ja filtreerib eesmärgipäraselt andmeid, infot ja materjale digikeskkonnas;

Suhtlus ja koostöö digikeskkonnas

- õppija tunneb digikeskkonnas kehtivaid suhtlus- ja käitumisnorme ning järgib neid;

Digiturvalisus

- õppija kaitseb oma digiseadet ja selle sisu;

Probleemilahendus

- õppija tuvastab digiseadme lihtsama tehnilise tõrke põhjuse ja küsib abi.

Klass**6. klass****Muinasaeg****Õpitulemus:**

- teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut;
- kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt;
- toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;
- kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;
- nimetab muinasaja perioode ja toob näiteid erinevate perioodidele

Õppesisu:

- esiaeg ehk muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu, eKr, pKr, sajand, aastatuhat, kümnend, araabia number, Rooma number, ajalooallikad, arheoloogia
- inimese kujunemine, kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, sugukond, küttimine ja korilus.

| | |
|--|---|
| <p>iseloomulikest tunnustest, avastustest ja leiutistest;</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid; • seletab ja kasutab mõisteid kontekstis. | |
| <p>Muinasaeg Eestis</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjusi; • teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikus; • kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid Eestis; • teab esimesi asulaid: Pulli ja Kunda Lammasmägi; • teab mõnda kodukohas asuvat muistist või kodukoha inimasustuse tekkelugu. | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pulli, Kunda Lammasmägi, alepõld, kindlustatud asula, kalmed. |

Vanad Idamaad

Õpitulemus:

- toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus;
- nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust;
- selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid;
- oskab näidata kaardil Egiptust, Mesopotaamiat, Vana Indiat ja Vana Hiinat.

Õppesisu:

- tsivilisatsioon ehk kõrgkultuur, Egiptus ja Niilus, Mesopotaamia - Eufrat ja Tigris, Hiina - Huanghe ja Jangtse, India - Indus ja Ganges.

Mesopotaamia

Õpitulemus:

- toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;
- nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;

Õppesisu:

- Sumerid, linnriik, Babüloonia, Hammurapi, seaduste kogu, kiilkiri, savitahvel, tsikuraat, Ištar, Marduk, potikeder ja ratas, Gilgameš.

| | |
|--|---|
| <ul style="list-style-type: none"> • teab, milline oli Mesopotaamia riiklik korraldus; • teab, kes oli Hammurapi; • mõistab Mesopotaamia kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning oskab tuua näiteid. | |
| <p>Egiptus</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust; • nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos; • kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis; • teab, milline oli Egiptuse riiklik korraldus ning kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon; • kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vaarao, preestrid, templid, ametnikud, orjad, hieroglüüfid, papüürus, palsameerimine, muumia, sarkofaag, püramiidid, kalender, aritmeetika ja geomeetria. |

| | |
|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • tunneb Egiptuse kultuuri- ja teadussaavutusi meditsiinis, matemaatikas, astronoomias; • toob näiteid kujutavast kunstist, teab mõnda Egiptuse püramiide. | |
| <p>Vahemere idaranniku kõrgkultuurid: Foiniikia, Iisraeli ja Juuda riik</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos; • teab, et foiniiklased head meresõitjad, võtsid kasutusele tähestiku; • teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon; • teab, mis on Vana Testament. | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tähestik, meresõitjad, Kartaago, ainujumala usk, Jahve, Mooses, Vana Testament, kümme käsku. |
| <p>Vana-India ja Vana-Hiina</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • India ja Indus, Ganges, kastisüsteem, usulised tõekspidamised, budism, kunst, kirjandus, arvutussüsteem, male, Hiina ja Huang He, Jangtse, |

| | |
|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas; • teab, et Vana-India ja Hiina kõrgkultuurid tekkisid suurte jõgede äärde; • teab, mis on kastisüsteem; • toob näiteid India ja Hiina avastustest ja leiutistest; • mõistab, et erinevates piirkondades on erinevad usulised tõekspidamised ja väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis. | <p>keisriigi algus, Hiina müür, Suur Siiditee, kompass, paber, Konfutsius.</p> |
| <p>Kreeta-Mükeene kultuur</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis; • toob näiteid sündmustest ja protsessides maailma ajaloos; • oskab näidata kaardil: Kreeka, Kreeta, Balkani poolsaar, Ateena, Sparta; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Balkani poolsaar; • Hellas ja hellenid, barbarid, Kreeka, Kreeta, Ateena, Sparta, Knossos, Mükeene. |

| | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreet-Mükeene kultuurist. | |
| <p>Kreeka linnriigid</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi; • kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat; • toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised; • kirjeldab Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust ja eluolu Ateena ja Sparta näitel, võrdleb neid kirjelduse põhjal; • seletab ja kasutab järgmisi mõisteid: polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori. | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, Perikles, Kreeka-Pärsia sõjad (Maratoni lahing). |

Vana-Kreeka kultuur ja teadus

Õpitulemus:

- nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;
- teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist;
- iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust;
- toob näiteid Vana-Kreeka kultuuri- ja teadussaavutustest;
- oskab nimetada tähtsamaid kreeka mõtlejaid;
- jutustab olümpiamängudest ja kreeka kunstist;
- püüab vaadelda maailma minevikus elanud inimeste pilgu läbi ning mõistab Vana-Kreeka kultuuri mõju Euroopa ajaloole.

Õppesisu:

- Homeros, eeposed “Ilias” ja “Odüsseia”;
- Herakles, komöödia ja tragöödia, Zeus, Olümpia, olümpiamängud, 776 eKr, templid, arhitektuur, skulptuur, vaasimaalid, Herodotos, nt Pythagoras, Hippokrates, Sokrates, Platon, Aristoteles.

Hellenism

Õpitulemus:

- nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;
- toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos;
- teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi;
- teab, kes oli Aleksander Suur ja kirjeldab tema vallutuste tagajärgi;
- selgitab, mis on hellenism ning toob näiteid hellenismiaja kultuuri- ja teadussaavutustest.

Õppesisu:

- Aleksander Suur, hellenism, Aleksandria, seitse maailmaimet, nt Eukleides, Archimedes, Ptolemaios.

Vana-Rooma. Rooma riigi tekkimine

Õpitulemsed:

- toob näiteid sündmustest ja protsessides maailma ajaloos;
- nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;

Õppesisu:

- Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma, Tiberi jõgi, Alpi mäestik, Romulus, 753 eKr, Kapitolium, foorum, ladina keel, etruskid.

| | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis; • paigutab ajatelejele ajaloosündmusi, kasutades õigesti ajaühikuid, lahendab ajateleje abil ülesandeid; • näitab kaardil: Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma linn, Tiberi jõgi, Alpi mäestik; • teab Rooma riigi tekkelugu ning teab, kes oli Romulus ja miks on ta oluline Rooma kultuuriloos; • paigutab ajatelejele Rooma linna asutamise aasta; • selgitab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: Kapitolium, foorum, ladina keel. | |
| <p>Rooma vabariik</p> | |
| <p>Õpitulemused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost; • nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vabariik, senat, konsul, rahvakoosolek, Puunia sõjad, Hannibal, Kartaago, Caesar, leegion, kodusõda. |

| | |
|---|---|
| <ul style="list-style-type: none"> • selgitab Rooma vabariigi riigikorda; • kirjeldab ja näitab kaardi abil Rooma riigi laienemist; • teab, kuidas said roomlased Vahemere maade valitsejateks; • seletab, miks ja kuidas lõppes vabariigi ajajärk; • teab, kes oli Caesar ja ja põhjendab tema olulisust. | |
| <p>Eluolu Vanas-Roomas</p> | |
| <p>Õpitulemused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas; • toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu; • kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis; • kirjeldab eluolu Rooma riigis; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • patriitsid, plebeid, rahvatribuun, perekond, ori, gladiaator. |

| | |
|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • teab mõisteid: patriitsid, plebeid, rahvatribuun, gladiaator ja kasutab neid õiges kontekstis. | |
| <p>Kultuur ja religioon Vanas-Roomas</p> | |
| <p>Õpitulemused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist; • toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised; • toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus; • teab roomlaste usule iseloomulikke jooni; • mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos; • teab, kes oli Jeesus Kristus ning mõistab tema olulisust kultuuriloos; • kasutab uusi mõisteid õiges konteksti. | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • templid, amfiteater, akvedukt, triumf, Colosseum, kristlus, Uus Testament, piibel. |

Rooma keisririik

Õpitulemused:

- toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos;
- teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele;
- paigutab ajateljele ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid;
- nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;
- selgitab Rooma keisririigi valitsemiskorda;
- tunneb Rooma ühiskonna üldist arengut keisririigi ajal;
- teab, miks lõhenes Rooma keisririik;
- teab, kes oli Augustus ja põhjendab tema olulisust;
- teab, millal ja miks lagunes Rooma keisririik.

Õppesisu:

- provints, Lääne-Rooma, Ida-Rooma, Augustus, Konstantinoopol, 476, hunnid, suur rahvasterändamine.

Digipädevused:

Info- ja andmekirjaoskus

- õppija otsib, sirvib ja filtreerib eesmärgipäraselt andmeid, infot ja materjale digikeskkonnas.

Suhtlus ja koostöö digikeskkonnas

- õppija tunneb digikeskkonnas kehtivaid suhtlus- ja käitumisnorme ning järgib neid.

Digiturvalisus

- õppija mõistab digiseadet ähvardavaid ohte ning oskab neid vältida.

Probleemilahendus

- õppija valib konkreetse ülesande lahendamiseks sobiva riist- ja tarkvara.

2.2 Ajaloo III kooliastme ainekava

| Õppeaine | ajalugu |
|--|---------|
| Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud | |
| <p>III kooliastme lõpetaja:</p> <ul style="list-style-type: none">● Eristab ajalooperioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu.● Mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi ning jätkuvuse ja muutuste näiteid.● Seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajalooga, teab Eesti ajaloo pöördepunkte.● Mõistab Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa ajaloo taustal.● Mõistab tänapäeva Euroopa ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu ja arengut ning riikide mõju maailmas.● Analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu.● Mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele.● Mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval globaalse ajaloo perspektiivis.● Analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust.● Mõistab, kuidas on kujunenud ja toiminud demokraatlik ühiskond minevikus, võrreldes tänapäevaga. | |

- Mõistab, kuidas inimese käsitus on ajas muutunud.
- Kogub ajalooalast informatsiooni, töötab eritüübiliste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt, teeb informatsiooni põhjal järeldusi.
- Eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu.
- Analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana.
- Analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos.
- Mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloos

Klass

7. klass

Keskaeg ja varauusaeg

Õpitulemus:

- iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode;
- toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;
- nimetab sündmuse ja aastaarvu, millega tähistatakse kokkuleppeliselt keskaja algust Euroopas ja Eestis;
- nimetab keskaja kolm perioodi (vara- kõrg- ja hiliskeskaeg) ning toob

Õppesisu:

- keskaja mõiste;
- keskaja periodiseering: vara-, kõrg- ja hiliskeskaeg.

| | |
|--|--|
| <p>näiteid iseloomulike joonte kohta igast perioodist;</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõtestab ja sõnastab ajaloolise keskkonna kujunemist oma kodukohas, selgitab keskaegse muistise tähendust keskajal ja tänapäeval oma kodukohas (nt linnus); • võrdleb Euroopat 5. ja 13. sajandil kaardi alusel. | |
| <p>Seisused, läänikord ja eluolu</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab seisuslikku ühiskonda: nimetab seisused ja ülesanded, selgitab jumala tähtsust keskaja inimese maailmapildis; • iseloomustab läänikorda; • kasutab kontekstis mõistet senjäär ja vasall ja truudus, feodaal; • kirjeldab feodaalset hierarhiat, selgitab seoseid; • iseloomustab läänimeeste elulaadi; • kirjeldab keskaegset linnust; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • läänikord ehk feodaalkord; • lään ehk feood; • läänimees ehk feodaal; • senjäär ja vasall; • läänipüramiid ehk feodaalne hierarhia; • turniir; • linnus. |

| | |
|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab rüütli ja aadlidaami, kirjeldab nende elu. Nt kirjeldab keskaegse rüütlikeisuse ideaale, võrdleb neid tänapäeva meesideaaliga, iseloomustab keskaegse aadlidaami ilu- ning käitumiseideali; võrdleb seda tänapäeva naise ideaalidega, loetleb aadlinaise kohustusi ja ülesandeid abikaasa ja lossiemandana; selgitab aadlike abielu peamist eesmärki; • analüüsib linnuselu vooruseid ja puuduseid keskaja inimese seisukohast. | |
|---|--|

Ristiusk, kirik ja kultuur

| | |
|--|---|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooajalooperioode; • iseloomustab kiriku rolli keskaja ühiskonna ja üksikisiku elus; • kirjeldab kiriku struktuuri; • teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis; | <p>Õppesisu:</p> <p>Põhilised mõisted ja märksõnad: ristiusk, katoliku kirik, kiriku struktuur, kogudus, usklikud, vaimulikud, ilmikud, pühak, paavst, peapiiskop, piiskop, preester, klooster, munk, kerjusmunk, nunn, abt, abtiss, tsölibaat, askees, palve, palverännak, palverändur, reliikvia, liturgia, koraal, psalm, sakrament, ristimine, armulaud, laulatus, ordinatsioon, patt, paradiis, põrgu, puhastustuli, piht, romaani stiil, gooti stiil, altar, ümarkaar, teravkaar, manuskript, miniatuur.</p> |
|--|---|

- Selgitab mõne näite põhjal, mil moel võivad ehitised, kunstiteosed ja muud esemed anda teavet keskaegse inimese maailmapildi kohta;
- teeb kirjalike tekstide või kunstiteoste põhjal lihtsamaid järeldusi, hinnates autori taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;
- nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid;
- tunneb ära ja nimetab romaani ja gooti stiili arhitektuuris (ümarmkaar/teravkaar, hoone üldilme, akende suurus ja hulk, detailid);
- iseloomustab kunstiteoste toel keskaja kujutavat kunsti (temaatika, kujutamiseviis, kunstniku staatus, eesmärgid);
- märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;
- selgitab ristiusustamise mõju kultuurile ja keskkonnale kirikuehituse näite kaudu;
- teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud

| | |
|--|--|
| <p>haiguste ja epideemiatega võitlemisel;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid keskaja inimeste teadmistest ja uskumustest haiguste kohta; ● toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist: ● Toob näiteid keskaja kirjandusest, kunstist ja muusikast; ● iseloomustab keskaja kultuuripärandit näidete põhjal. | |
|--|--|

Euroopa riigid varakeskajal

| | |
|--|---|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi; ● selgitab suure rahvaste rändamise põhjuseid ja mõju Euroopale; ● nimetab Lääne-Rooma riigi aladel tekkinud germaanlaste riike; ● iseloomustab germaanlaste ja roomlaste suhteid; ● nimetab romaani ja germaani keelkonda kuuluvaid keeli; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Suur rahvasterändamine; ● germaanlased; ● Chlodovech; ● Frangi riik; ● Merovingid ja Karolingid; ● Karl Suur; ● Verduni leping. |
|--|---|

| | |
|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel; • kirjeldab Frangi riigi tekkimist ning jagunemise põhjuseid ja tagajärgi (kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa); • teab, kus tekkis Frangi riik – kannab kontuurkaardile; • selgitab milles seisnes ristiusu vastuvõtmise tähtsus Frangi riigi jaoks; • selgitab, kes on Merovingid, kes on Karolingid. | |
| <p>Linnad ja linnaelu</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest; • kirjeldab elu keskaegses linnas kasutades ajaloolaseid mõisteid õiges kontekstis; | <p>Õppesisu:</p> <p>Põhilised mõisted ja märksõnad: linnaõigus, raad, raekoda, turuplats, gild, tsunft, Hansa Liit.</p> |

| | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> ● võrdleb elu keskaja ja tänapäeva linnas; ● teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis; ● toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist; ● toob näiteid, mis Eesti linnades on säilinud keskajast; ● märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju; ● selgitab hansakaubanduse mõju Eesti linnade arengule. | |
|--|--|

Euroopa riigid kõrgkeskajal

| | |
|---|---|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel; ● võrdleb riigi kujunemist Prantsusmaal ja Inglismaal; ● analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● William Vallutaja; ● Henry II; ● Karolingid ja Kapetingid; ● Saja-aastane sõda; ● Jeanne d Arc. |
|---|---|

| | |
|--|--|
| <p>vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toob näiteid relvastuse arengust keskajal, nt Saja-aastase sõja käigus võeti kasutusele tulirelvad. | |
|--|--|

Keskaegse Euroopa naabrid: araablased, Bütsants, viikingid, Vana-Vene riik

| | |
|--|--|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teeb allikate põhjal järeltusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis; • selgitab mõne näite põhjal keskaegse Euroopa suhteid naabritega; • teeb kirjalike või esemeliste allikate ja kunstiteoste põhjal lihtsamaid järeltusi; • arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; • toob näiteid, kuidas suhted naabritega on mõjutanud eurooplaste maailmapilti, teadmisi, oskusi; • teeb lihtsamaid järeltusi rahvaste ja kultuuride vastastikuse mõju kohta. | <p>Õppesisu:</p> <p>Bütsants</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bütsants, õigeusk, patriarh, ikoon, ristkuppelkirik, mosaiik, kirikulõhe. <p>Araablased</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beduiinid, Meka, Kaaba, islam, moslem, Allah, prohvet, kaliif, kalifaat, džihaad, mošee, minarett, koraan, imaam <p>Viikingid</p> <ul style="list-style-type: none"> • viikingid, varjaagid, normannid, saaga, ruunikivi, valhalla. <p>Vana-Vene riik</p> <ul style="list-style-type: none"> • bojaar, veetše, družiina. |
|--|--|

Ristisõjad

Õpitulemus:

- toob allikate põhjal esile ajaloo sündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;
- toob allikate põhjal esile ristisõdade põhjuse-tagajärje seoseid;
- selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;
- selgitab, miks algasid ristisõjad Läänemere ääres ning kuidas need mõjutasid Eesti ajalugu;
- analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;
- kirjeldab muistse vabadusvõitluse käiku ning paigutab selle sündmuse laiemasse ajaloolisse konteksti (ristisõjad Euroopas ja Liivimaal, keskaja algus Eestis);
- nimetab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi;

Õppesisu:

- Urbanus II
- Saladin
- püha maa
- ristisõjad

- Läti Henriku Liivimaa kroonika
- muistne vabadusvõitlus
- Lembitu

| | |
|---|---|
| <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised; ● selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas. | |
| <p>Haridus, ülikoolid ja teadus</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest; ● selgitab näidete toel, kellel ja kuidas oli keskajal võimalik haridust saada; ● nimetab keskaja seitse vaba kunsti; ● toob näiteid keskaja teaduste: skolastika, alkeemia, astroloogia ja arstiteaduse uurimismeetoditest ja -tulemustest; ● nimetab Euroopa esimesi ülikoole ja kirjeldab ülikoolides toimunud õppetööd. | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kloostrikool ● linnakool ● toomkool ● ülikool ● teaduskond ● 7 vaba kunsti ● rektor ● dekaan ● dispuut ● skolastika ● alkeemia ● astroloogia |

Eesti keskajal

Õpitulemus:

Õpilane mõistab, et keskajal (periood 13. sajandist 16. sajandi keskpaigani) ei ole Eestit tänases tähenduses, vaid on territoorium (Estland, Estonia). Poliitiliselt, majanduslikult ja kultuuriliselt on tegemist Vana-Liivimaaga (Livonia, Livland, Alt-Livland), mis koosnes erinevatest piirkondadest. 7-8% elanikkonnast elas linnades, valdav enamus maal. Liivimaa ühiskond oli etniliselt erikeelne.

- toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärjeseid;
- märgib kaardile Liivi sõja järgse haldusjaotuse;
- arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;
- selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;

Õppesisu:

- keskaja periodiseering Eesti ajaloos;
- Vana-Liivimaa;
- Liivi sõda.

- selgitab muutusi Liivimaa valitsemises peale muistse vabadusvõitluse lõppu.

Maadeavastused

Õpitulemus:

- selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;
- Selgitab Christoph Kolumbuse rolli Ameerika avastajana eurooplaste jaoks;
- toob näiteid hispaanlastest ja portugallastest kolonisaatorite eesmärkidest ja tegevusest Ameerikas;
- toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist;
- märgib kaardile maadeavastajate retked. Kirjeldab retkesid oma sõnadega kasutades geograafia termineid;

Õppesisu:

- Marco Polo reisikirjad;
- kompass;
- astrolaab;
- karavell;
- karak;
- indiaanlased;
- asteegid;
- inkad;
- konkistadoorid;
- kolonialism;
- koloniaalimpeerium.

| | |
|--|---|
| <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab eurooplaste kolonialismi põhjuseid ja tagajärgi Uues Maailmas; ● toob näiteid hispaanlaste ja portugallaste tegevusest Uue Maailma avastus- ja vallutusretkedel; ● annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile Uues Maailmas kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast. | |
| Reformatsioon ja vastureformatsioon | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi; ● toob näiteid reformatsiooni eesmärkidest, levikust ja mõjust; ● nimetab vastureformatsiooni põhjuseid ja tagajärgi; ● analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel; | <p>Õppesisu:</p> <p>Põhilised mõisted ja märksõnad: katoliiklus, reformatsioon, usupuhastus, indulgents, tees, ketser, Augsburgi usutunnistus, luterlus, protestantlus, kalvinism, anglikaanlus, pildirüüste, Trento kirikukogu, jesuiidid, vastureformatsioon, inkvisitsioon.</p> |

- uurib ja tutvustab mõne keskajal elanud inimese võimalusi ja valikuid Marthin Lutheri ja tema mõttekaaslaste näitel.

Renessanss ja humanism

Õpitulemus:

- loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest;
- võrdleb skolastikat ja humanism;
- toob näiteid humanistide, maadeavastajate ja renessansiajastu õpetlaste tegevusest ja selgitab nende tegevuse mõju teadusliku maailmapildi kujunemisele;
- selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud;
- selgitab, kuidas teadusliku maailmapildi kujunemine hiliskeskajal on mõjutanud inimeste suhtumist loodusesse.

Õppesisu:

- humanism;
- renessanss;
- traktaat.

Digipädevused

Info- ja andmekirjaoskus

- õppija sõnastab oma teabevajaduse ja rakendab sobivaid infootsingu võtteid;
- õppija analüüsib, võrdleb ja hindab leitud andmeid, infot ja digisisu ning nende allikate usaldusväärsust.

Suhtlus ja koostöö digikeskkonnas

- õppija suhtleb teistega, kasutades sobivaid digitehnoloogiaid, sh välksõnumeid (nt Messenger), e-posti, videokõnet (nt Skype);
- õppija jagab teistega infot ja faile digikeskkonnas, valides selleks korrektse viisi ja sobiva vahendi;
- õppija panustab meeskonna koostöösse digikeskkonnas;
- õppija tunneb digikeskkonnas kehtivaid suhtlus- ja käitumisnorme ning järgib neid.

Digiturvalisus

- õppija kaitseb oma digiseadet ja selle sisu;
- õppija rakendab turvameetmeid oma isikuandmete ja privaatsuse kaitseks digikeskkonnas;
- õppija on teadlik digitehnoloogia kasutamisega seotud vaimse ja füüsilise tervise riskidest ja oskab neid riske ennetada. Õppija oskab küberkiusamist märgata ja sellele adekvaadselt reageerida;
- õppija on teadlik digitehnoloogia mõjust looduskeskkonnale.

Probleemilahendus

- õppija analüüsib oma digipädevust, kaardistab puudujäägid ning arendab ennast;
- õppija toetab digitehnoloogia vähemkogenud kasutajaid.

Klass**8. klass****Maailm 1600–1815****Uusaja mõiste, üldiseloostus, periodiseering. Ühiskond varauusajal****Õpitulemus:**

- iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooajalooperioode;
- määratleb ajaliselt (märgib ajajoonele) varauusaja ja uusaja piirid;
- selgitab ajaloo periodiseerimise eesmärki ja kokkuleppelisust;
- iseloomustab seisuslikku ühiskonda ja Euroopa usuelu varauusajal;
- toob näiteid muutustest, mis toimusid Euroopas ja maailmas varauusajal ja uusajal.

Õppesisu:

- varauusaeg;
- uusaeg;
- periodiseerimine;
- ajaloo pöördepunkt.

Ususõjad. Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa sisepoliitika varauusajal

Õpitulemus:

- toob allikate abil esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;
- võrdleb allikate toel Prantsusmaa ususõdade, Inglismaa kodusõja ja kolmekümneaastase sõja põhjuseid ja tagajärgi;
- analüüsib allikate usaldusväarsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;
- hindab allika usaldusväarsust eristades fakte ja arvamusest;
- teadvustab allika autori taotlusi ja eesmärke ning põhjendab allika valikut;
- teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;
- teeb allika põhjal järeldusi autori positsiooni, taotluste või veendumuste kohta.

Õppesisu:

Põhilised mõisted ja märksõnad: ususõda, kodusõda, protestandid, katoliiklased, hugenotid, luterlased, kalvinistid, anglikaanid, Vestfaali rahu.

Absolutism ja valgustus

Õpitulemus:

- iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajaloo perioode;
- iseloomustab põhitunnuste kaudu absolutismiajastut;
- analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;
- analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid uusajal elanud ajalooliste isikute näitel;
- kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda;
- annab hinnangu absolutismile ajastu kontekstis;
- loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest;

Õppesisu:

Põhilised mõisted ja märksõnad: monarh, monarhia, absolutism, absoluutne monarh, valgustatud, absolutism, valgustatud monarh.

| | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> ● seostab inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemist hariduse ja valgustusideede levikuga; ● nimetab valgustusfilosoofe ning toob näiteid nende panusest inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemisse. | |
| <p>Ameerika iseseisvumine</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu 17.-18. sajandil: Inglise kolooniate rajamine, konfliktid Prantsuse ja Inglise kolooniate vahel, kolooniate konfliktid emamaaga, iseseisvusdeklaratsioon, iseseisvussõda, 1789. aasta põhiseadus ja selle jõustumine; ● teab demokraatia iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani; ● selgitab inimõiguste ja kodanikuvabaduste arengut mõne ajaloolise dokumendi näitel | <p>Õppesisu:</p> <p>Põhilised mõisted ja märksõnad: koloonia, emamaa, iseseisvusdeklaratsioon, iseseisvussõda, põhiseadus, demokraatia.</p> |

| | |
|--|---|
| <p>Ameerika iseseisvusdeklaratsioon ja põhiseadus.</p> | |
| <p>Prantsuse revolutsioon ja Napoleon</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi; ● selgitab Prantsuse revolutsiooni Asutava kogu ja Napoleoni reformide (koodeksite) näitel ühiskonna ümberkorraldamise vajadust ja erinevaid võimalusi; ● tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval; ● selgitab äärmuslike liikumiste ja ideoloogiate mõju ühiskonnale jakobiinide näitel. | <p>Õppesisu:</p> <p>Põhilised mõisted ja märksõnad: seisused, generaalstaadid, reform, revolutsioon, Asutav kogu, äärmuslus, žirondiinid, jakobiinid, terror, koodeks.</p> |

Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus

Õpitulemus:

- selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;
- võrdleb Rootsi ja Vene ajal (17. ja 18. sajandil) toimunud muutusi Eestis
- märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;
- toob näiteid uusaja kultuuripärandist kodukohas ja Eestis (arukam õpilane toob esile näiteid nt kirikute või mõisahoonete käekäigust nõukogude ajal ja Eesti Vabariigis);
- toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus;
- tutvustab üht uusaja kultuuriobjekti kodukohas või Eestis, selgitades selle tähtsuse või funktsiooni muutumist ajas.

Õppesisu:

- Rootsi aeg;
- Vene aeg;
- reduktsioon;
- restitutsioon.

Kunst, kultuur ja teadus varauusajal

Õpitulemus:

- nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid;
- võrdleb põhitunnuste alusel (üldilme, detailid) barokkstiili, klassitsismi arhitektuuris;
- tunneb ära ja iseloomustab allikate põhjal barokki, rokokoostiili, klassitsismi kujutavas kunstis, toob näiteid kunstnike ja nende teoste kohta;
- analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;
- analüüsib teaduse arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile varauusaja teadusrevolutsiooni saavutuste näitel.

Õppesisu:

- barokk;
- rokokoo;
- klassitsism.

Maailm 1815–1918

Viini kongress ja Euroopa uusajal

Õpitulemus:

- analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel;
- analüüsib Euroopa riikide arengut uusajal mõne riigi näitel/
(Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa, Venemaa, Austria, Rootsi vms).

Õppesisu:

Põhilised mõisted ja märksõnad: kongress, lõppakt, restauratsioon, tagurlus, tasakaal.

Tööstusrevolutsioon ja industrialiseerimine

Õpitulemus:

- analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;
- toob näiteid uusaja tehnilistest leiutistest ja selgitab nende ellurakendamise tulemusel toimunud muutusi inimeste igapäevaelus ja ühiskonnas;

Õppesisu:

Põhilised mõisted ja märksõnad: kütused: süsi ja koks, aurumasin, võimsusühikud: hobujõud ja watt, tööstus, vabrik, automatiseerimine, linnastumine.

| | |
|---|---|
| <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud; ● toob näiteid kuidas industrialiseerimise tulemusena on suurenenud inimkonna ökoloogiline jalajälg; ● analüüsib linnastumise põhjuseid ja tagajärgi 19. sajandi Euroopa ja Ameerika Ühendriikide linnade näitel. | |
| <p>Poliitilised õpetused</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas; ● analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale, rahvuslusele tänapäeval; ● Iseloomustab ja võrdleb liberalismi, konservatismi, natsionalismi ja sotsialismi etteantud kriteeriumide alusel (nt ideaalid ja eesmärgid, | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ideoloogia; ● liberalism; ● konservatism; ● sotsialism; ● rahvuslus; ● natsionalism; ● äärmuslus; ● kommunism. |

| | |
|--|--|
| <p>ideoloogid, toetajaskond), kujundab oma arvamuse.</p> | |
| <p>Euroopa rahvaste kevad (1848. aasta revolutsioonid)</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle; • kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda: arutleb märksõnade või küsimuste toel rahvusluse, Euroopa rahvaste vabadusliikumise ja 1948. aasta revolutsioonide põhjuste ning tagajärgede üle. | <p>Õppesisu:</p> <p>Põhilised mõisted ja märksõnad:: rahvuslus, rahvuslik vabadusliikumine, rahvusriik, kodanlus, liberalism, vabariik, põhiseadus.</p> |
| <p>Kolonialism ja imperialismi kujunemine</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist: toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest Aafrikas, Aasias, Ameerikas, Austraalias; | <p>Õppesisu:</p> <p>Põhilised mõisted ja märksõnad:: koloonia, koloniseerimine, kolonialism, impeerium, imperialism.</p> |

| | |
|--|---|
| <ul style="list-style-type: none"> ● annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast; ● selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega; ● analüüsib koloniaalvallutuste seost loodusressursside kasvava vajadusega; ● analüüsib rahvaarvu muutuste ja inimeste heaolu seoseid loodusressursside kasutamisega 19. sajandi näitel; ● analüüsib imperialismi kujunemise seost loodusressursside hõivamisega. | |
| <p>Venemaa ja Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis: Seostab Eesti omariikluse algust rahvusliku vabadusliikumise ja ärkamisaja sündmustega; | <p>Õppesisu:</p> <p>Põhilised mõisted ja märksõnad:: reformid, tagurlus, dekabristid, õigeusk, isevalitsus, slavofiil, venestamine, baltisakslane, estofiil.</p> |

- | | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none">● nimetab Eesti omariikluse kujunemise majanduslikke, kultuurilisi ja poliitilisi eeldusi;● nimetab Eesti omariikluse kujunemisele kaasa aidanud isikuid ja selgitab nende panust;● toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist;● seostab eestlaste perekonnanimede saamist pärisorjuse kaotamisega, toob näiteid perekonnanimede saamislugudest;● toob näiteid estofiilide tegevusest ja panusest eesti kultuurilukku;● toob näiteid ärkamisaja tegelaste ja nende panuse kohta eesti kultuuriloos;● märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;● toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus; | |
|--|--|

| | |
|---|---|
| <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid Kalevipoja tegelaskuju tähenduse muutumise kohta ajaloos; ● märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju; ● toob näiteid Eestist pärit, Eestis õppinud või tegutsenud baltisaksa haritlaste tegevuse rahvusvahelisest mõjust (Karl Ernst von Baer, Fabian Gottlieb Benjamin von Bellingshausen, August von Kozebue, Adam Johann von Krusenstern, Eduard von Toll, Friedrich Georg Wilhelm von Struve, Ferdinand von Wrangel jt); ● teadvustab baltisakslaste rolli eesti (ja läti) kultuuri ja ühiskonnaelu arengus. | |
| <p>Esimene maailmasõda. Eesti iseseisvumine</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; ● arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle; | <p>Õppesisu:</p> <p>Põhilised mõisted ja märksõnad:: Antant, Kolmikliit, Keskriigid, atentaat, läänerinne, idarinne, maneööversõda, positsioonisõda, Compiègne'i vaherahu, veebruari- ja oktoobrirevolutsioon Venemaal, Lenin,</p> |

| | |
|---|---|
| <ul style="list-style-type: none">● analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi ning Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule;● analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile;● nimetab I maailmasõja käigus kasutusele võetud sõjapidamise uuendusi, kirjeldab nende rolli, toob näiteid sõda käsitlevatest filmidest, raamatutest jms;● toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide ja revolutsiooni teel, analüüsib nende protsesside erinevusi;● kirjeldab Vene revolutsioonide ja novembrirevolutsiooni tagajärgi ja mõju;● nimetab Esimese maailmasõja aegseid sõjalise liite ning selgitab mis riigid ja miks sinna kuulusid, sõnastab sõja põhjuseid ja tagajärgi;● selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; | <p>kommunistid, Nõukogude Venemaa, iseseisvusmanifest (23.-24.02.1918).</p> |
|---|---|

| | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> ● seostab Eesti omariikluse kujunemist rahvusvaheliste sündmustega (uute rahvusriikide tekkimine esimese maailmasõja käigus, Vene revolutsioonid). | |
|--|--|

Teadus, tehnika ja kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul

| | |
|---|---|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel: toob näiteid 19. sajandi meditsiini edusammudest (ravimid, veregruppide avastamine, röntgen, narkoos, rasestumisvastased vahendid jt) ja põhjendab nende tähtsust haigustega võitlemisel, pere planeerimisel, rahvastikuprotsessides jne; ● toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist ● toob näiteid 19. sajandi teaduse, tehnika, arhitektuuri, kujutava kunsti, moepildi, kirjanduse, muusika jms kohta. | <p>Õppesisu:</p> <p>Põhilised mõisted ja märksõnad:: sise põlemismootor, elekter, hõõglamp, röntgen, raudtee, raudbetoon, rahvastik, aspiriin, narkoos, süstal, pastöriseerimine, valmistoit, krinoliin, targeldamine, frakk, smoking, silinder, romantism, realism, historitsism, impressionism, postimpressionism, juugend.</p> |
|---|---|

Digipädevused

Info- ja andmekirjaoskus

- õppija sõnastab oma teabevajaduse ja rakendab sobivaid infootsingu võtteid;
- õppija otsib, sirvib ja filtreerib eesmärgipäraselt andmeid, infot ja materjale digikeskkonnas;
- õppija analüüsib, võrdleb ja hindab leitud andmeid, infot ja digisisu ning nende allikate usaldusväärsust;
- õppija salvestab faile ja korrastab neid digikeskkonnas, kasutades kaustasid, kategooriaid ja täägimist.

Suhtlus ja koostöö digikeskkonnas

- õppija suhtleb teistega, kasutades sobivaid digitehnoloogiaid, sh välksõnumeid (nt Messenger), e-posti, videokõnet (nt Skype), foorumit ja kommentaari;
- õppija jagab teistega infot ja faile digikeskkonnas;
- õppija panustab meeskonna koostöösse digikeskkonnas, võttes erinevaid rolle ning osaledes ühises otsustamises;
- õppija tunneb digikeskkonnas kehtivaid suhtlus- ja käitumisnorme ning järgib neid;
- õppija haldab oma digitaalset identiteeti, piirates vajadusel ligipääsu oma andmetele;
- õppija analüüsib oma digitaalset jalajälge, jälgib ja kaitseb oma mainet digikeskkonnas.

Digiturvalisus

- õppija kaitseb oma digiseadet ja selle sisu;
- õppija rakendab turvameetmeid oma isikuandmete ja privaatsuse kaitseks digikeskkonnas;

- õppija on teadlik digitehnoloogia kasutamisega seotud vaimse ja füüsilise tervise riskidest ja oskab neid riske ennetada;
- õppija oskab küberkiusamist märgata ja sellele adekvaadselt reageerida;
- õppija on teadlik digitehnoloogia mõjust looduskeskkonnale.

Probleemilahendus

- õppija valib konkreetse ülesande lahendamiseks sobiva riist- ja tarkvara;
- õppija analüüsib oma digipädevust, kaardistab puudujäägid ning arendab ennast;
- õppija toetab digitehnoloogia vähemkogenud kasutajaid.

Klass

9. klass

Lähiajalugu 1918 - 2010

Esimese maailmasõja tagajärjed

Õpitulemus:

- selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajalooos;
- teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;
- arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle,

Õppesisu:

- Compiègne'i vaherahu;
- Pariisi rahukonverents;
- Versailles' süsteem;
- Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda;
- Rahvasteliit;
- reparatsioonid.

| | |
|---|---|
| <p>kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; • toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi; • teab, millised olid Esimese maailmasõja tagajärjed; • teab, kuidas muutus Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda; • teab ja selgitab Rahvasteliidu Esimese maailmasõja järgset rolli; • kasutab ajaloo kaarti ja analüüsib teemakohaseid allikaid. | |
| <p>Eesti Vabadussõda</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vabadussõda; • Tartu rahu; |

| | |
|---|---|
| <ul style="list-style-type: none"> ● teab, kes olid Jaan Poska, Johan Laidoner ja Julius Kuperjanov ning selgitab nende tähtsust; ● teab, millal toimus vabadussõda; ● teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärgi; ● kasutab ajalookaarti sõja pöördeliste sündmuste selgitamisel; ● teab ja selgitab vabadussõja rolli Eesti iseseisvuse kindlustamisel. | <ul style="list-style-type: none"> ● Jaan Poska; ● Võnnu lahing; ● Julius Kuperjanov; ● Johan Laidoner; ● Landeswehri sõda; ● välisriikide abi. |
|---|---|

Demokraatia ja diktatuurid 1920.-1930. aastatel

| | |
|--|--|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas; ● analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale tänapäeval; ● kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda; ● tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval; | <p>Õppesisu:</p> <p>Põhilised mõisted ja märksõnad:: demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt.</p> |
|--|--|

| | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid; • demokraatia arengust antiikajast tänapäevani; • iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism; • teab, kes olid Benito Mussolini, Adolf Hitler, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt ja iseloomustab nende tegevust; • võrdleb autoritarismi ja totalitarismi. | |
| Demokraatlik ja autoritaarne Eesti | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide teel ja analüüsib nende mõju; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • maareform; • Asutav Kogu; • parlamentarism; • põhiseadus; |

| | |
|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> ● nimetab mõjukaid ühiskonnaelu tegelasi ja toob näiteid nende tegevusest; ● selgitab ja toob näiteid mõistete <i>ideoloogia, reform ja revolutsioon</i> kohta; ● kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul. | <ul style="list-style-type: none"> ● vaikiv ajastu; ● meeste ja naiste roll poliitikas ning ühiskonnas (nt. Jaan Tõnisson, Konstantin Päts, Alma Ostra-Oinas, Minni Kurs-Olesk, Marie Reisik). |
|---|--|

Majandus maailmas ja Eestis kahe maailmasõja vahel

| | |
|--|--|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ning negatiivset mõju ühiskonnale; ● arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; ● selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● konveiermeetod; ● inflatsioon; ● ülemaailmne majanduskriis; ● uus kurss; ● maaseadus; ● rahareform. |
|--|--|

| | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärjeseid; • kirjeldab ja võrdleb maailma ning Eesti majandusolusid kahe maailmasõja vahel; • teab, mis muutused tõi kaasa konveiermeetodi; kasutuselevõtmine; • teab, mis olid suure majanduskriisi põhjused ja tagajärjed. | |
|--|--|

Kultuur kahe maailmasõja vahel maailmas ja Eestis

| | |
|---|--|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel; • toob näiteid erinevate ajastute kultuurist; • analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile; • mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uued valdkonnad kultuuris ja saavutused teaduses (tehnika, kino, film, kirjandus, teater, muusika jne); • kultuur ja eluolu paikkonnas. |
|---|--|

| | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju; • märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda; • kirjeldab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas; • nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi; • nimetab mõnda kultuuritegelast maailmas ja Eestis ning selgitab tema olulisust kultuuriloos. | |
|--|--|

Teine maailmasõda 1939–1945

| | |
|--|---|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; • arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; • analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel; | <p>Õppesisu:</p> <p>Põhilised mõisted ja märksõnad:: anšluss, Münchener kokkulepe, MRP, Hispaania kodusõda, Etioopia kriis, Mandžuuria kriis, Saksamaa taasrelvastumine, Saksamaa “Kolmas riik”, sõjategevus ida- ja läänerindel, Stalingradi lahing, teise rinde avamine (Normandia dessant), Talvesõda, Pearl Harbor, tuumarelv leiutamine ja kasutamine, koostöö liitlastega, ÜRO, Atlandi Harta, inimsusevastased kuriteod (holokaust, genotsiid).</p> |
|--|---|

- teab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel;
- teab ja kirjeldab sündmuseid, mis viisid Teise maailmasõjani;
- toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärjeseid;
- teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda;
- toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjused, sõja tulemused ja tagajärjed;
- seletab mõisteid *MRP*, *holokaust*, *ÜRO*;
- kirjeldab ajalookaardile tuginedes Teise maailmasõja sõjategevuse kulgu;
- analüüsib ja hindab inimõiguste rikkumise põhjuseid ajaloolises kontekstis.

Eesti Teises maailmasõjas

Õpitulemus:

- toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi;
- analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;
- analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;
- selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos;
- selgitab Eesti iseseisvumise kaotamise põhjuseid, tagajärgi, sündmuste käiku ja seoseid tänapäevaga;
- selgitab mõisteid *MRP*, *küüditamine*, *baaside leping*, *okupatsioon*
- analüüsib eestlaste valikuid Teises maailmasõjas.

Õppesisu:

Põhilised mõisted ja märksõnad: baaside leping, baaside ajastu, annekteerimine, Konstantin Päts, küüditamine, suur põgenemine, nõukogude okupatsioon, Saksa okupatsioon.

Maailm pärast Teist maailmasõda

Külm sõda

Õpitulemus:

- arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;
- selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloos;
- iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid külm sõda, kriisikolle, raudne eesriie.

Õppesisu:

Põhilised mõisted ja märksõnad: külm sõda, Trumani doktriin, Marshalli plaan, raudne eesriie, külma sõja kriisikolled (nt Berliini kriis, Korea sõda, Suessi kriis, Kariibi ehk Kuuba kriis, Ungari ülestõus, Vietnami sõda, Praha kevad, Afganistani sõda).

Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda

Õpitulemus:

- analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;

Õppesisu:

Põhilised mõisted ja märksõnad: heaoluühiskond, mustanahaliste ja naiste õigused, jagatud Saksamaa, noorteliikumised, hipide liikumine, globaliseerumine, NATO, Euroopa Liit.

Võtmeisikud (nt. Margaret Thatcher, Ronald Reagan, Martin L. King, Elisabeth II, Rosa

| | |
|--|---|
| <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajalooos; ● arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ja põhjendab seda; ● kirjeldab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel; ● teab, kes olid Martin Luther King, Margaret Thatcher ja Ronald Reagan ning iseloomustab nende tegevust; ● iseloomustab erinevaid sotsiaalseid liikumisi ja toob näiteid; ● kirjeldab Saksamaa poliitilist olukorda ajaloo kaardi toel. | <p>Parks, Rachel Carson, Madeleine Albright, Hanna Arendt, Indira Ghandi, Ruth Bader Ginsburg, John F. Kennedy, Richard Nixon, Mahatma Gandhi).</p> |
| <p>Kommunistlikud riigid ja ENSV</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist. ● iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode. | <p>Õppesisu:</p> <p>Põhilised mõisted ja märksõnad: NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon, poliitiline juhtimine, kommunistliku partei liidrid Stalinist kuni Gorbatšovini, metsavendlus, kollektiviseerimine, industrialiseerimine,</p> |

| | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> ● nimetab NSVL liidreid (Stalin, Hruštšov, Brežnev, Gorbatšov) ning iseloomustab nende võimuperioodi. ● võrdleb eri perioode arutluse käigus ● toob esile kommunistlikule ühiskonnale iseloomulikke jooni; ● (võimu koondumine, vastandumine läänele, propaganda jne); ● selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; ● kirjeldab nõukogude võimu mõju Eesti ajaloole pärast Teist maailmasõda, toob välja iseloomulikud jooned näidete abil, kasutab mõisteid õiges kontekstis. | <p>plaanimajandus, massirepressioonid, küüditamine, dissident.</p> <p>Võtmeisikud (nt. Leida Laius, Johannes Käbin, Karl Vaino, Vaino Väljas).</p> |
| <p>Kultuur ja eluolu 20. sajandi teises pooles maailmas ja Eesti NSV-s</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid; ● hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest: toob näiteid | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● infotehnoloogia areng; ● massikultuur ja kõrgkultuuri valitud näidete põhjal. |

| | |
|---|---|
| <p>hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda; ● analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile; ● mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga; ● toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist; ● iseloomustab kultuuri ja eluolu muutumist 20. sajandi teisel poolel; ● teab mõnda maailma ja Eesti tuntud kultuuritegelast ja selgitab nende tähtsust. | |
| <p>Eesti iseseisvuse taastamine</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis; | <p>Õppesisu:</p> <p>Põhilised mõisted ja märksõnad: laulev revolutsioon, Balti kett, fosforiidikampaania, IME, Rahvarinne, suveräänsusdeklaratsioon,</p> |

| | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja; ● selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; ● kirjeldab Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut; ● seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>perestroika, glasnost, Balti kett, laulev revolutsioon</i>; ● nimetab võtmeisikuid Eesti iseseisvuse taastamise protsessis ja annab hinnangu nende tegevusele ajaloolises kontekstis. | <p>MRP-AEG, perestroika, glasnost, rahareform Eestis.</p> <p>Võtmeisikud nt. Lennart Meri, Mart Laar, Edgar Savisaar Marju Lauristin, Lagle Parek, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin.</p> |
| <p>Maailm 1990. aastatest alates</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel; ● selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● NSVL lagunemine; ● Saksamaa taasühinemine; ● rahvusvahelised organisatsioonid (NATO, EL laienemine, ÜRO); ● rahu ja konfliktide lahendamine; ● identiteet ja mitmekesisus; |

- märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;
- analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile;
- mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;
- toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed;
- teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastatel;
- teab ja toob näiteid globaalprobleemide kohta;
- analüüsib kriitiliselt mineviku tõlgendusi ja nende mõju iseenda ning kogukonna olevikule ja tulevikule.

- energiamajandus;
- globaalprobleemid (nt epideemiad, demograafiline olukord, kliimaküsimused, terrorism).

Digipädevused

Info- ja andmekirjaoskus

- õppija sõnastab oma teabevajaduse ja rakendab sobivaid infootsingu võtteid;
- õppija otsib, sirvib ja filtreerib eesmärgipäraselt andmeid, infot ja materjale digikeskkonnas;

- õppija analüüsib, võrdleb ja hindab leitud andmeid, infot ja digisisu ning nende allikate usaldusväärsust;
- õppija salvestab faile ja korrastab neid digikeskkonnas, kasutades kaustasid, kategooriaid ja tägimist.

Suhtlus ja koostöö digikeskkonnas

- õppija suhtleb teistega, kasutades sobivaid digitehnoloogiaid, sh välksõnumeid (nt Messenger), e-posti, videokõnet (nt Skype), foorumit ja kommentaari;
- õppija jagab teistega infot ja faile digikeskkonnas;
- õppija panustab meeskonna koostöösse digikeskkonnas, võttes erinevaid rolle ning osaledes ühises otsustamises;
- õppija tunneb digikeskkonnas kehtivaid suhtlus- ja käitumisnorme ning järgib neid;
- õppija haldab oma digitaalset identiteeti, piirates vajadusel ligipääsu oma andmetele;
- õppija analüüsib oma digitaalset jalajälge, jälgib ja kaitseb oma mainet digikeskkonnas.

Digiturvalisus

- õppija kaitseb oma digiseadet ja selle sisu;
- õppija rakendab turvameetmeid oma isikuandmete ja privaatsuse kaitseks digikeskkonnas;
- õppija on teadlik digitehnoloogia kasutamisega seotud vaimse ja füüsilise tervise riskidest ja oskab neid riske ennetada;
- õppija oskab küberkiusamist märgata ja sellele adekvaadselt reageerida;
- õppija on teadlik digitehnoloogia mõjust looduskeskkonnale.

Probleemilahendus

- õppija valib konkreetse ülesande lahendamiseks sobiva riist- ja tarkvara;
- Õppija analüüsib oma digipädevust, kaardistab puudujäägid ning arendab ennast;
- õppija toetab digitehnoloogia vähemkogenud kasutajaid.

2.3 Inimeseõpetuse I kooliastme ainekava

| Õppeaine | inimeseõpetus |
|--|----------------------|
| Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud | |
| I kooliastme lõpetaja: <ul style="list-style-type: none">• Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümboolikat, olulisi inimesi ja paiku.• Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse.• Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel.• Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.• Mõistab üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust.• Tunneb liiklusreegleid.• Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväarsust.• Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi. | |

- Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust.
- Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida.
- Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana.
- Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse.
- Oskab oma tervist hoida.
- Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest.
- Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist.
- Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi.
- Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana.
- Mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi selles.

Klass

2. klass

Mina

Õpitulemus:

- kirjeldab enda huvisid ja tegevusi;
- põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda;

Õppesisu:

- mina. Oma tugevuste (sh tunnused, omadused ja tegevused) välja toomine;
- positiivne suhtumine endasse ja teisesse;

| | |
|---|---|
| <ul style="list-style-type: none"> ● teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi. | <ul style="list-style-type: none"> ● kehalised muutused ja austus erinevate kehade ja sugude suhtes; ● minu erinevused ja sarnasused teistega; ● sallivus. |
|---|---|

Mina ja tervis

| | |
|--|---|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust; ● nimetab mõningaid haiguste tunnuseid; ● teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi. | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● tervis. Tervise eest hoolitsemine; ● tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, kehaline aktiivsus; ● keha eest hoolitsemine; ● terve ja haige inimene; ● abi saamise võimalused; ● vajadusel abi kutsumine. |
|--|---|

Mina ja minu pere

| | |
|--|---|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kodu. Erinevad pered. Pereliikmete tegevus ja rollid; |
|--|---|

| | |
|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas. | <ul style="list-style-type: none"> • hoolitsemine, abistamine, kaasamine ja pereliikmetega arvestamine; • vastutus, õigused ja kohustused peres, koolis ja lähiümbruses. |
|---|--|

Mina ja eesti

| | |
|--|---|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • leiab kaardilt Eesti ja kodukoha; • nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva; • teab, kes on Eesti Vabariigi president; • tunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümboolikat; • teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku; • võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev jt; • toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest; | <p>Õppesisu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eestimaa ja kodukoht; • Eesti pealinn; • Eesti Vabariigi sünnipäev; • Eesti president; • Eesti Vabariigi riiklikud, rahvuslikud ja kodukoha sümbolid; • oma kodukoha olulised paigad ja inimesed; • Eesti rahvakombed ja tavad minevikus ja tänapäeval; • kodukoha inimeste tavad ja kombed. Oma klassi tavad. Sallivus erinevustesse; • enda roll tavade ja kommete hoidja ja kandjana. |
|--|---|

| | |
|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja. | |
| <p>Mina: aeg ja asjad</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult; ● toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada; ● sõnastab enda õppimise eesmärgid ja seostab neid enda huvidega; ● seostab igapäevavalikuid tuleviku eesmärkidega. | <p>Õppesisu</p> <ul style="list-style-type: none"> ● mina: aeg ja aja planeerimine; ● mina ja asjade väärtus teiste väärtuste seas; ● erinevad meeled oma õpitegevuse ja vaba aja tegevuse kavandamisel; ● oma õpitegevuse eesmärkide seos oma huvide ja võimetega; ● oma igapäevavalikute seos oma tuleviku eesmärkidega. |
| <p>Digipädevused</p> <p>Info- ja andmekirjaoskus</p> <ul style="list-style-type: none"> ● õppija sõnastab oma teabevajaduse ja rakendab sobivaid infootsingu võtteid; <p>Suhtlus ja koostöö digikeskkonnas</p> <ul style="list-style-type: none"> ● õppija tunneb digikeskkonnas kehtivaid suhtlus- ja käitumisnorme ning järgib neid, arvestades muu hulgas võimalike lugejate/kuulajate/vaatajate kultuuriliste, vanuseliste ja muude eripäradega; | |

Digiturvalisus

- õppija rakendab turvameetmeid oma isikuandmete ja privaatsuse kaitseks digikeskkonnas.
- õppija veendub, kuidas mingi digiteenus tema isikuandmeid kasutab, lähtudes teenuse privaatsusreeglitest;

Probleemilahendus

- õppija valib konkreetse ülesande lahendamiseks sobiva riist- ja tarkvara.

Klass

3. klass

Mina

Õpitulemus:

- põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda;
- teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi;
- nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevaid kohustusi;
- toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas.

Õppesisu:

- mina. Igaühe väärtuslikkus. Positiivne suhtumine endasse;
- inimeste erinevused: bioloogiline ja sotsiaalne;
- sallivus;
- inimeste õigused ja kohustused;
- vastutus;
- laste õigused ja kohustused: peres, koolis, lähikonnas.

Mina tervis

Õpitulemus:

- toob näiteid terviseriskidest ja teab kuidas püsida terve;
- selgitab ja demonstreerib õpituatsioonis esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste;
- teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi.

Õppesisu:

- vaimne, füüsiline ja sotsiaalne tervis;
- tervislik eluviis;
- terviseriskid;
- hoidumine tervist ohustavatest olukordadest;
- esmaabi;
- abi saamise võimalused.

Mina ja teised

Õpitulemus:

- toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida;
- põhjendab käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust;
- demonstreerib õpituatsioonis üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste täitmist;
- tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähiseid;

Õppesisu:

- reeglid ja käitumisnormid;
- seadused;
- üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimine;
- käitumisnormide ja seaduste järgimine koolis ja lähiümbruses;
- liiklusreeglid;
- liiklusreeglite järgimine;

| | |
|---|---|
| <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite järgimist; • märkab liiklusohhtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks; • teab, et vägivallal on eri vormid; • selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua; • teab abi saamise võimalusi inimväärlikust alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald; • demonstreerib õpituatsioonis abi saamise ja abistamise võimalusi vägivalla korral; • selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust. | <ul style="list-style-type: none"> • turvaline käitumine liikluses koduteel ja koduümbruses; • vägivald ja selle erinevad vormid; • vägivaldse käitumise negatiivsed tagajärjed; • abi saamise võimalused koolikiusamise ja teiste vägivaldse käitumise ilmingute korral; • sõprus ja sõpruse hoidmine. • koostöö vajalikkus; • hoolitsemine ja abistamine ning prosotsiaalse käitumise väärtustamine. • heategemine ja heategevus. |
|---|---|

Mina: teave ja asjad

Õpitulemus:

- loetleb erinevaid teabeallikaid;

Õppesisu

- teave. Erinevad teabeallikad;

| | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> ● leiab infot erinevatest allikatest; ● võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväarsuse ja teabe sisu väärtuse poolest; ● kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte; ● selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe otsimisel; ● teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine; ● hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine. | <ul style="list-style-type: none"> ● teabeallikate kasutamine; ● teabeallikate usaldusväarsus; ● meedia kasutusvõimalused ja ohud; ● turvaline meediavahendite kasutamine; ● raha; ● raha teenimine, kasutamine ja laenamine; ● vastutus; ● oma kulutuste plaanimine; ● keskkonna hoidmise võimalused säästlikul tarbimisel. ● enda võimalused keskkonna hoidmisel lähieümbuses. |
|--|--|

Digipädevused

Info- ja andmekirjaoskus

- õppija sõnastab oma teabevajaduse ja rakendab sobivaid infootsingu võtteid;

Suhtlus ja koostöö digikeskkonnas

- õppija suhtleb teistega, kasutades sobivaid digitehnoloogiaid, sh välksõnumeid (nt Messenger), e-posti, videokõnet (nt Skype), foorumit ja kommentaari;

Digiturvalisus

- õppija kaitseb oma digiseadet ja selle sisu;
- õppija mõistab digiseadet ähvardavaid ohte ning oskab neid vältida;

Probleemilahendus

- õppija valib konkreetse ülesande lahendamiseks sobiva riist- ja tarkvara;
- õppija toetab digitehnoloogia vähemkogenud kasutajaid.

2.4 Inimeseõpetuse II kooliastme ainekava

| Õppeaine | inimeseõpetus |
|---|----------------------|
| Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud | |
| II kooliastme lõpetaja: <ul style="list-style-type: none">• Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist.• Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv.• Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust.• On loov ja ettevõtlik.• On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest. | |

- Kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena.
- Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid.
- Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi.
- Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust.
- Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest.
- Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust.
- Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida.
- Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele.
- Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi.
- Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.

| | | |
|---|--|--|
| Klass | 5. klass | |
| Tervis | | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid; ● nimetab tervist mõjutavaid füüsilisi, vaimseid ja sotsiaalseid tegureid; ● teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid; ● seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks); ● nimetab mõõdetavaid ja hinnangulisi tervisenäitajaid; ● selgitab, kuidas erinevad tervisetegurid tervist mõjutavad; mõistab reklaamide eesmärke; eristab arvamust faktist; ● toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● tervis; ● tervise olemus; ● tervise aspektid: füüsiline, vaimne, sotsiaalne tervis; tervist mõjutavad tegurid - eluviis, pärilikkus, keskkond, tervishoid; ● mõõdetavad ja hinnangulised tervisenäitajad; ● stress; ● stressiga toimetulek; ● meedia osa terviseiga seotud otsustes; ● terviseteemalised veebilehed; ● tervislik eluviis; ● tervist toetavad tegevused: tervist toetav toiduvalik, füüsiline aktiivsus, uni ja puhkus; ● turvaline elukeskkond (sh meedia) ja tervislik eluviis; ● keha eest hoolitsemine (karastamine ja hügieen). | |

| | |
|--|--|
| <p>turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist;</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust; • selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust. | |
|--|--|

Murdeiga ja kehalised muutused

| | |
|--|---|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi; • toob näiteid erinevast arengutempost murdeas. | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • murdeiga elukaas; • murdeea olulisus; • murdeea füüsilised ja emotsionaalsed, vaimsed ja sotsiaalsed muutused; • igäihel oma tempo; toimetulek muutustega; • suguline küpsus ja soojätkamine; • viljastumine, rasedus, lapse sünd; • muutustega seonduvate kehaosade ja elundite nimetused ja toimimise põhimõtted, sh sugurakkude valmimiseseos lapsesaamisvõime ja seksuaalsusega; • positiivne suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine. |
|--|---|

Turvalisus ja riskikäitumine

Õpitulemus:

- toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumises;
- selgitab, miks on normid, sh liikluseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid;
- toob näiteid meediaga seotud ohtudest;
- teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine;
- otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest terviseteemalist infot, järgides autoriõigust;
- kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele;
- demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi

Õppesisu:

- riskikäitumine ja selle liigid (sh terviseriskid);
- ohutus kodus, koolis, avalikus ruumis, sh tule, vee- ja elektriohutus;
- riskikäitumist ennetavad ja soodustavad tegurid;
- reeglid ja normid;
- seadused (sh liikluseadus);
- reeglite ja normide vajalikkus;
- meedia (sh reklaami) mõju otsustele;
- meediaohud ja nende vältimine ning abi saamise võimalused;
- usaldusväärsed infoallikad;
- infootsing (sh terviseteemaline) usaldusväärsetest infoallikatest;
- internet, selle turvaline kasutus;
- interneti ohud ja võimalused;
- autoriõigused;

kahjustavast tegevusest, kasutades
tõhusaid enesekohaseid ja
sotsiaalseid oskusi.

- autoriõiguste seadus;
- autoriõigused ja õpilane;
- uimastid;
- uimastite kahjulik mõju tervisele, otsustele ja käitumisele;
- tervislikud valikud; illeegaalsed ja legaalsed uimastid; tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seotud riskid tervisele;
- kofeiini ja/või teisi erguteid sisaldavate jookide (sh kohv, energiajoogid, energiavesi) mõju tervisele (sh sõltuvuse võimalik kujunemine);
- tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused (sh sotsiaalsed toimetulekuoskused vägivalla ja uimastiennetuses);
- oskus öelda “ei”;
- “Ei” ütlemise ja väljendamise viisid;
- otsused/Otsustamine. Otsuste tagajärjed;
- vastutus oma otsuste eest;
- kaaslaste mõju otsustele;
- koolikiusamine. (füüsiline, verbaalne, kaudne küberkiusamine);

| | |
|---|--|
| | <ul style="list-style-type: none"> • kiusamisega hakkamasaamine ja abi saamise võimalused. |
| Haigused ja esmaabi | |
| Õpitulemus: <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist; • demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi. | Õppesisu <ul style="list-style-type: none"> • haigused: nakkus- ja mittenakkushaigused, viirushaigused; • haigestumise põhjused; • haigestumise vältimise viisid; • õnnetused; • õnnetuste vältimine; • esmaabi, abi kutsumine; tervis - inimese väärtuslikem vara. |
| Digipädevused <p>Info- ja andmekirjaoskus</p> <ul style="list-style-type: none"> • õppija analüüsib, võrdleb ja hindab leitud andmeid, infot ja digisisu ning nende allikate usaldusväarsust; <p>Suhtlus ja koostöö digikeskkonnas</p> <ul style="list-style-type: none"> • õppija analüüsib oma digitaalset jalajälge, jälgib ja kaitseb oma mainet digikeskkonnas; | |

Digiturvalisus

- õppija on teadlik digitehnoloogia kasutamisega seotud vaimse ja füüsilise tervise riskidest ning oskab neid riske ennetada;
- õppija oskab küberkiusamist märgata ja sellele adekvaatselt reageerida;

Probleemilahendus

- õppija disainib lahenduse mingi tegevuse tõhustamiseks või uuendamiseks digitehnoloogia abil.

Klass

6. klass

Mina ja suhtlemine

Õpitulemus:

- selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb;
- mõistab enesehinnangu olemust;
- saab aru, et enesehinnang on osa tema minapildist;
- selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi;
- oskab nimetada enda erinevaid omadusi;
- mõistab, et ennast saab pidevalt arendada;

Õppesisu:

- enesetundmine;
- mina-pilt (kirjeldav ja hinnanguline osa);
- enesehinnang;
- enesehinnangu kujunemine;
- eneseanalüüs.
- oma omaduste ja väärtuste selgitamine ja arendamine;
- väärtused;
- huvid;

| | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> ● mõistab oma võimalusi algselt ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest; ● mõistab, et tema ise saab suunata oma tegevusi; ● seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga; ● õpib tundma oma huvisid ning seostama neid tulevikuga. | <ul style="list-style-type: none"> ● võimed; ● ettevõtlikkus, selle väljendumine tegutsemisel; ● ettevõtlikkuse tähtsus igapäevaelus ja ühiskonnas; ● ettevõtlikkus ja tööelu. |
|--|--|

Suhtlemine teistega

| | |
|--|--|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kirjeldab, millest suhtlemine koosneb; ● mõistab suhtlemise olemust; ● toob näiteid suhtlemise komponentide kohta; ● eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid; ● mõistab suhtlemise kompleksust; ● eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele; | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● suhtlemise mõiste; ● suhtlemise olemus (teise tajumine, teabevahetus, mõjutamine); ● verbaalne suhtlemine; ● mitteverbaalne suhtlemine; ● agressiivne, alistuv ja kehtestav käitumine ning nende mõju suhetele; ● kehtestava käitumise viisid; ● kehtestava käitumise põhimõtted ja eelised; |
|--|--|

- iseloomustab erinevaid käitumisviise;
- teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära;
- toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus;
- toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust;
- teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel;
- demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi;
- nimetab kahjustavaid käitumisviise: selgitab, kuidas enese eest seista ilma teisi kahjustamata;
- toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme;
- mõistab enda vastutust erinevates suhtluskeskkondades.

- ühiskonnas juurdunud uskumuste ja hoiakute mõju inimesele;
- eelarvamused;
- stereotüübid;
- eelarvamuste ja stereotüüpide mõju suhetele;
- sallivus;
- aktsepteerimine;
- tõenduspõhised enesekohased ja sotsiaalsed oskused (otsuste langetamine ja probleemide lahendamine; loov ja kriitiline mõtlemine; emotsioonide ja stressiga toimetulek; enesetunnetus - ja, suhtlemisoskus) riskikäitumise (uimastikasutamine ja vägivald) ennetamisel;
- “Ei” ütlemist eeldavad olukorrad;
- “Ei” ütlemise viisid, julgus ja tähtsus;
- internet;
- interneti võimalused ja ohud;
- turvaline internetikasutus;
- viisakas, austav ja hooliv suhtlemine.

Suhted teistega

Õpitulemus:

- toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi;
- nimetab inimeste erivajadusi;
- toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest; selgitab miks sõbralik käitumine on kasulik;
- demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist; nimetab sotsiaalseid oskusi; toob näiteid sotsiaalsete oskuste kohta.
- demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada;
- mõistab, et kõik tunded on normaalsed
- oskab oma tundeid väljendada ennast ja teisi kahjustamata.

Õppesisu:

- inimeste erinevused;
- vajadused;
- väärtused;
- erivajadused;
- sallivus;
- prosotsiaalne käitumine;
- õiglus, vastutus, hoolivus, ausus;
- vastutus enda sõnade ja tegude eest, s.h internetis;
- tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine;
- tõhus sotsiaal-emotsionaalne eneseväljendus;
- usaldus suhetes;
- sõprus;
- empaatia;
- tunded ja nende tõhus väljendamine.

Konfliktid ja probleemilahendus

Õpitulemus:

- selgitab konflikti häid ja halbu külgi;
- kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise;
- valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi;
- näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi;
- nimetab erinevaid probleeme;
- toob näiteid erinevate tõhusate probleemilahenduste kohta;
- lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused;
- kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist; nimetab mõjutamise viise;
- toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia;
- mõistab enda vastutust oma otsuste ja tegude eest.

Õppesisu

- konflikt kui suhte probleem;
- konfliktide põhjused, tagajärjed, lahendamise viisid; tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise viisid;
- otsuste langetamine ja erinevate lahendusviiside kaalumise otsustamisel;
- probleemide lahendamise viisid, s.h internetis - tõhusad ja mittetõhusad;
- probleemilahenduste eelised ja puudused;
- koostöö võimalused;
- koostöise tegevuse eelised;
- kaaslaste mõju otsustele;
- abistav ja kahjustav mõju;
- grupi surve;
- mõjutamine. Mõjutamise viisid (ähvardamine, äraostmine, nõu andmine, kingituste tegemine, vastuteene ootamine, veenmine);

| | |
|--|--|
| | <ul style="list-style-type: none"> • toimetulek vägivallega,sh kiusamisega, abi saamise võimalused; • vastutus. |
| <p>Positiivne mõtlemine</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta; • märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi. | <p>Õppesisu</p> <ul style="list-style-type: none"> • positiivne mõtlemine; • positiivne enesesisendus. • positiivsed omadused. |
| <p>Digipädevused</p> <p>Info- ja andmekirjaoskus</p> <ul style="list-style-type: none"> • õppija sõnastab oma teabevajaduse ja rakendab sobivaid infootsingu võtteid; • õppija otsib, sirvib ja filtreerib eesmärgipäraselt andmeid, infot ja materjale digikeskkonnas; • õppija analüüsib, võrdleb ja hindab leitud andmeid, infot ja digisisu ning nende allikate usaldusväarsust; <p>Suhtlus ja koostöö digikeskkonnas</p> <ul style="list-style-type: none"> • õppija panustab meeskonna koostösse digikeskkonnas, võttes erinevaid rolle ning osaledes ühises otsustamises ja digisisu loomises; | |

- õppija tunneb digikeskkonnas kehtivaid suhtlus- ja käitumisnorme ning järgib neid, arvestades muu hulgas võimalike lugejate/kuulajate/vaatajate kultuuriliste, vanuseliste ja muude eripäradega;

Digiturvalisus

- õppija oskab küberkiusamist märgata ja sellele adekvaatselt reageerida;

Probleemilahendus

- õppija sõnastab koostöös teistega ettepanekud probleemse tarkvara või teenuse parendamiseks;
- õppija kohandab ja seadistab digiteenust või platvormi vastavalt vajadustele (sh erivajadused).

2.5 Inimeseõpetuse III kooliastme ainekava

| Õppeaine | inimeseõpetus |
|---|---------------|
| Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud | |
| <p>III kooliastme lõpetaja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist. 2. Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas. 3. Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse. | |

4. Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel.
5. On loov ja ettevõtlik.
6. Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena.
7. Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv.
8. Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega.
9. Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi.
10. Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise.
11. Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi.
12. Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid.
13. Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus.
14. Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.

| | |
|--|---|
| Klass | 7. klass |
| Inimese areng ja murdeiga | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele; • seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega; • selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast. | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • areng, küpsemine, kasvamine, õppimine, pärilikkus, keskkonna mõju, inimese valikud; • ühiskonna mõju inimese kasvamisele ja arengule; • inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares; • murde- ja noorukiea iseloomulikud tunnused. • suguküpsus, sootunnused, keha muutumine. |
| Inimene, valikud, õnn | |
| <p>Õpitulemus:</p> <p>Selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang;</p> <p>Toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut;</p> | <p>Õppesisu:</p> <p>Minapilt - kirjeldav ja hinnanguline aspekt minapildist.</p> <p>Positiivse minapildi kujundamine.</p> |

| | |
|--|---|
| <p>Analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus;</p> <p>Analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel;</p> | <p>Eneseanalüüs, väärtused, teadlikud valikud ja vastutus elus.</p> <p>Enesekasvatuse võtted.</p> <p>Enesearendamine oma elutee kujundamisel.</p> <p>Positiivne suhtumine endasse ja teistesse kui) heaolu alus.</p> |
|--|---|

Inimene ja rühm

| | |
|---|---|
| <p>Õpitulemus:</p> <p>Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest;</p> <p>Toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist;</p> <p>Analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;</p> <p>kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatus ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpisituatsioonis toimetulekut rühma survega;</p> | <p>Õppesisu:</p> <p>Rühm. Erinevad rühmade liigid. Erinevad rollid, reeglid ja normid rühmas.</p> <p>Inimeste õigused ja kohustused erinevates rühmades.</p> <p>Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed.</p> <p>Koostöised ja võistluslikud rühma tegevused. Hoolivuse, austuse, õigluse ja vastutustunde väärtustamine koostöises tegevuses.</p> <p>Konformsus. Sõltumatus. Autoriteet.</p> <p>Toimetulek rühma survega ennast ja teisi kahjustavates olukordades.</p> |
|---|---|

Turvalisus, tervise- ja riskikäitumine

Õpitulemus:

Analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;

Analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest;

Analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;

Toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid;

Õppesisu

Inimese heaolu komponendid (sh vaimne heaolu).

Laste heaolu mõjutavad tegurid (materiaalne, füüsiline, vaimne, sotsiaalne) kogukonna tasandil.

Lapse ja noore vaimse heaolu tõstmise võimalused koolis ja kogukonnas.

Uimastitega seotud riskikäitumise ennetamine indiviidi tasand: tõhusad sotsiaalsed oskused ja keeldumisoskused.

Uimastitega seotud riskikäitumise ennetamine: kogukonna ja ühiskonna tasand.

Lapse õigused ja kohustused peres, koolis ja ühiskonnas.

Laste ja noorte õigusi, tervist ja heaolu kaitsvad seadused.

Digipädevused

Info- ja andmekirjaoskus

- õppija sõnastab oma teabevajadusi ja rakendab sobivaid infootsingu võtteid;
- õppija otsib, sirvib ja filtreerib eesmärgipäraselt andmeid, infot ja materjale digikeskkonnas;

- õppija analüüsib, võrdleb ja hindab leitud andmeid, infot ja digisisu ning nende allikate usaldusväärsust;

Suhtlus ja koostöö digikeskkonnas

- õppija kasutab kodanikuna kooli, kohaliku omavalitsuse, riigi ja ettevõtete digiteenuseid (sh e-päevikut, õpiahaldussüsteemi, riigiportaali, raamatukogu- ja pangateenuseid);
- õppija kasutab sobivaid digitehnoloogiaid (nt ühismeediat, ajaveebi, videot) oma algatuste kajastamiseks ja teiste kaasamiseks ning teiste algatustes osalemiseks;
- õppija tunneb digikeskkonnas kehtivaid suhtlus- ja käitumisnorme ning järgib neid, arvestades muu hulgas võimalike lugejate/kuulajate/vaatajate kultuuriliste, vanuseliste ja muude eripäradega;
- õppija loob mitu digitaalset identiteeti ja haldab neid, piirates vajadusel ligipääsu oma andmetele;
- õppija analüüsib oma digitaalset jalajälge, jälgib ja kaitseb oma mainet digikeskkonnas.

Digiturvalisus

- õppija kaitseb oma digiseadet ja selle sisu;
- õppija mõistab digiseadet ähvardavaid ohte ning oskab neid vältida;
- õppija rakendab turvameetmeid oma isikuandmete ja privaatsuse kaitseks digikeskkonnas.
- õppija veendub, kuidas mingi digiteenus tema isikuandmeid kasutab, lähtudes teenuse privaatsusreeglitest;
- õppija on teadlik digitehnoloogia kasutamisega seotud vaimse ja füüsilise tervise riskidest ning oskab neid riske ennetada;
- õppija oskab küberkiusamist märgata ja sellele adekvaatselt reageerida;

- õppija on teadlik digitehnoloogia mõjust looduskeskkonnale.

Probleemilahendus

- õppija tuvastab digiseadme lihtsama tehnilise tõrke põhjuse ja likvideerib selle juhendi abil;
- õppija valib konkreetse ülesande lahendamiseks sobiva riist- ja tarkvara.

Klass

8. klass

Tervisekäitumine

Õpitulemus:

- toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest;
- analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;
- analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele;
- teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot;
- analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate,

Õppesisu

- tervis kui heaoluseisund ja tervise aspektid - füüsiline tervis, vaimne tervis ja sotsiaalne tervis;
- tervise aspektide vastastikused seosed;
- tervisliku eluviisi(toitumine, kehaline aktiivsus, piisav puhkus ja uni) mõju tervise erinevatele aspektidele;
- tervisealased infoallikad;
- tervisealaste infoallikate usaldusväärsus;
- vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad;

| | |
|--|---|
| <p>tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärset;</p> <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida; • toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest; • analüüsib enda terviseseisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis; • analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus; • toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või kool. | <ul style="list-style-type: none"> • stress ja sellega toimetulek; • kriis, selle olemus; • käitumine kriisiolukorras; • abistamine, abi otsimine ja leidmine; • objektiivsed ja subjektiivsed tervisenäitajad; • tegurid, mis mõjutavad enda terviseseisundit; • eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse ning tervisteenuste mõju inimese tervisele; • tervisliku eluviisi tähtsus igapäevaelus; • tegurid, mis mõjutavad Eesti rahvastiku (sh noorte) tervisenäitajad; • keskkonnatedalik tegevus lähiümbruses ja kogukonnas kui terviseedendus. |
|--|---|

Suhted ja seksuaalsus

Õpitulemus:

- selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata;
- kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus;
- analüüsib suhtevägivalla avaldumisvorme ja põhjusi;
- teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest;
- selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust;
- mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele;

Õppesisu

- suhe ja selle liigid (peresuhe, sõprusuue, paarisuue);
- lähisuue ja tunded lähisuhtes;
- paarisuhte loomine, säilitamine, katkemine;
- inimlik lähedus ja soojus suhetes;
- kiindumussuhted varases lapseas lapse ja vanema vahel;
- sõprus, meeldimine, armumine, armastus;
- armastuse liigid ja mitmekesisus paarisuhtes;
- lähisuhtevägivald ja selle liigid;
- turvalised lähisuhted;
- abi saamise võimalused.
- Seksuaalsus ja selle mitmekesisus;
- Seksuaalkäitumine;
- Sooidentiteet ja sooline mitmekesisus;
- bioloogiline sugu, sotsiaalne sugu;

- toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest;
- analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi;
- toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele.

- sooline eneseväljendus (feminiinne, androgüünne, maskuliinne);
- seksuaalne orientatsioon;
- laste ja noorte seksuaalsuse arengu põhietapid (seksuaalsuse trepp);
- erineva seksuaalse orientatsiooni ja sooidentiteediga inimeste õigused ja võrdne kohtlemine;
- turvaline seksuaalkäitumine;
- vastutus;
- rasestumisvastased meetodid;
- seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine;
- suguelundite ehituse ja talitluse seos suguküpsuse saabumise, viljakuse ja rasestumisvastaste meetoditega;
- seksuaalõigused, seksuaalne enesemääramisõigus;
- seksuaalsusega seotud müütide ja soostereotüüpide mõju inimese tervisekäitumisele.

| | |
|--|--|
| <p>Turvalisus, tervise- ja riskikäitumine</p> | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • demonstreerib õpituatsioonis inimväärikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi; • analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil; • demonstreerib õpituatsioonis esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi. | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • koolikiusamine, koolivägivald ja teised sotsiaalsete suhetega seotud vägivalda vormid; • tõhus toimetulek ja abi saamise võimalused; • tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul; • uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile; • uimastitega seonduvad väärarvamused; • uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid; • sõltuvus; • esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades. |
| <p>Digipädevused</p> <p>Info- ja andmekirjaoskus</p> <ul style="list-style-type: none"> • õppija sõnastab oma teabevajadusi ja rakendab sobivaid infootsingu võtteid; • õppija otsib, sirvib ja filtreerib eesmärgipäraselt andmeid, infot ja materjale digikeskkonnas; | |

- õppija analüüsib, võrdleb ja hindab leitud andmeid, infot ja digisisu ning nende allikate usaldusväärsust;
- õppija töötleb ja analüüsib andmeid tabelarvutuse abil, esitleb tulemusi diagrammide ja skeemide abil.

Suhtlus ja koostöö digikeskkonnas

- õppija kasutab kodanikuna kooli, kohaliku omavalitsuse, riigi ja ettevõtete digiteenuseid (sh e-päevikut, õpihaldussüsteemi, riigiportaali, raamatukogu- ja pangateenuseid);
- õppija kasutab sobivaid digitehnoloogiaid (nt ühismeediat, ajaveebi, videot) oma algatuste kajastamiseks ja teiste kaasamiseks ning teiste algatustes osalemiseks;
- õppija tunneb digikeskkonnas kehtivaid suhtlus- ja käitumisnorme ning järgib neid, arvestades muu hulgas võimalike lugejate/kuulajate/vaatajate kultuuriliste, vanuseliste ja muude eripäradega;
- õppija analüüsib oma digitaalset jalajälge, jälgib ja kaitseb oma mainet digikeskkonnas.

Digiturvalisus

- õppija mõistab digiseadet ähvardavaid ohte ning oskab neid vältida;
- õppija rakendab turvameetmeid oma isikuandmete ja privaatsuse kaitseks digikeskkonnas;
- õppija on teadlik digitehnoloogia kasutamise seotud vaimse ja füüsilise tervise riskidest ning oskab neid riske ennetada;
- õppija oskab küberkiusamist märgata ja sellele adekvaatselt reageerida.

Probleemilahendus

- õppija tuvastab digiseadme lihtsama tehnilise tõrke põhjuse ja likvideerib selle juhendi abil;

- õppija valib konkreetse ülesande lahendamiseks sobiva riist- ja tarkvara.

2.6 Ühiskonnaõpetuse II kooliastme ainekava

| Õppeaine | ühiskonnaõpetus |
|---|-----------------|
| Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud | |
| <p>II kooliastme lõpetaja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi. • Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi. • Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma. • Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat. • Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti. • Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust. • Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata. • Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajadusel abi. • Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja. | |

- Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.
- Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.
- Käitub teadliku tarbijana.

Klass

6. klass

Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine

Õpitulemus:

- teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi;
- teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi;
- teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma;
- mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.

Õppesisu:

- kohalik omavalitsus;
- seadus;
- lapse õigused;
- peamised inimõigused;
- sõnavabadus ja selle põhimõtted;
- demokraatia;
- vabatahtlik tegevus;
- kodanikuühendus;
- peamised põhiseaduslikud institutsioonid ja nende funktsioonid;
- õpilasomavalitsus;

| | |
|--|---|
| | <ul style="list-style-type: none"> • õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses; • kooli sisekord (kodukord); • õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal. |
|--|---|

Allikad ja autoriõigused

| | |
|--|--|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust; • teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata; • eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust; • teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata. | <p>Õppesisu</p> <ul style="list-style-type: none"> • fakt, arvamus, allikas; • argumenteerimine; • autoriõigused ja viitamine. |
|--|--|

Kultuur

| | |
|--|---|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui | <p>Õppesisu</p> <ul style="list-style-type: none"> • kultuur, religioon, võrdõiguslikkus ja sallivus; |
|--|---|

| | |
|---|---|
| <p>kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi;</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja; • teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi; • teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja. | <ul style="list-style-type: none"> • Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm); • sooline võrdõiguslikkus; • pere ja suguvõsa; • kogukond. |
|---|---|

Planeerimine ja tarbimine

| | |
|--|---|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tunneb tervise- ja turvariske; • oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida; • kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti; • oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada; | <p>Õppesisu</p> <ul style="list-style-type: none"> • aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine; • laenamine ja säästmine; elukutsed – teadmised ja oskused; • elukestev õpe; • elukutsed ja ettevõtted kodukohas; teadlik, säästev tarbimine; |
|--|---|

- käitub teadliku tarbijana.

- töökultuur ja tööeetika;
- risk ja turvalisus;
- aja- ja kulutuste planeerimine;
- tarbimine ja tarbija;
- raha kogumine;
- säästmine ja laenamine;
- tarbimisotsuste mõju keskkonnale ja kogukonnale.

Digipädevused

Info- ja andmekirjaoskus

- õppija otsib, sirvib ja filtreerib eesmärgipäraselt andmeid, infot ja materjale digikeskkonna;
- õppija analüüsib, võrdleb ja hindab leitud andmeid, infot ja digisisu ning nende allikate usaldusväärsust.

Suhtlus ja koostöö digikeskkonnas

- õppija suhtleb teistega, kasutades sobivaid digitehnoloogiaid;
- õppija jagab teistega infot ja faile digikeskkonnas, valides selleks korrektse viisi ja sobiva vahendi;
- õppija tunneb digikeskkonnas kehtivaid suhtlus- ja käitumisnorme ning järgib neid, arvestades muu hulgas võimalike lugejate/kuulajate/vaatajate kultuuriliste, vanuseliste ja muude eripäradega;

Digiturvalisus

- õppija mõistab digiseadet ähvardavaid ohte ning oskab neid vältida;
- õppija rakendab turvameetmeid oma isikuandmete ja privaatsuse kaitseks digikeskkonnas;

Probleemilahendus

- õppija tuvastab digiseadme lihtsama tehnilise tõrke põhjuse ja likvideerib selle juhendi abil.

2.7 Ühiskonnaõpetuse III kooliastme ainekava

| Õppeaine | ühiskonnaõpetus |
|---|------------------------|
| Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud | |
| III kooliastme lõpetaja: <ul style="list-style-type: none">• Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.• Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.• Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob näiteid, milliseid tagajärgi üksikisikule toob endaga demokraatia hävimine.• Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele.• Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid. | |

- Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
- Teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta.
- Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.
- Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.
- Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.
- Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot.
- Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.
- Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmelisusest.
- Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.
- Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.
- Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajadusel otsida abi.

| | |
|--|--|
| Klass | 9. klass |
| Ühiskond ja sotsiaalsed suhted: kuidas ühiskond toimib ja kellest koosneb | |
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute kokkupuudetest ja/või võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris; • mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas; • teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui ka mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist; • oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt; • toob näiteid oma õigustest ja kohustustest ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid; • loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest | <p>Õppesisu:</p> <p>Ühiskonna institutsiooniline struktuur – kuidas avaliku sektori, äri-(era)sektori ja kolmanda sektori/vabakonna koostöös tagatakse hästi toimiv ühiskond.</p> <p>Põhifookus: erinevate sektorite roll ja koostöö ühiskonnas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>mõisted</u>: ühiskond, avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, era-(äri)sektor, eraettevõtte, kolmas sektor, mittetulundus organisatsioon, vabakond; <p>Ühiskonna sotsiaalne struktuur: mõistmine, et ühiskond on mitmekesine, sh ebavõrdne.</p> <p>Põhifookus A: sotsiaalsete rühmade määratlemine</p> <ul style="list-style-type: none"> • kultuuriline, religioosne ja rahvuslik identiteet; • rahvastikunäitajad; • ränne ning selle mõju; |

| | |
|--|--|
| <p>erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur;</p> <ul style="list-style-type: none"> • märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt; • oskab läbi näidete toomise selgitada soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele ja võimalustele; • võrdleb tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel; • mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erimeelsuste puhul; • märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi; • selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit; • toob näiteid kultuurilaenu ja -mõjutuste kohta eesti kultuuris; • mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, | <ul style="list-style-type: none"> • kodaniku õigused ja kohustused; • mittekodaniku õigused ja kohustused; • <u>mõisted</u>: ühiskonnarühmad, rahvastikunäitaja, demograafia, migratsioon, immigrant/sisserändaja, kodanik, topeltkodakondsus, varjupaigataotleja. <p>Põhifookus B: erinevate sotsiaalsete rühmade sidus koeksisteerimine</p> <ul style="list-style-type: none"> • sotsiaalne tõrjutus; • sallivus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus; • <u>mõisted</u>: ühiskondlik ebavõrdsus (ja võrdõiguslikkus vs võrdvärsus) sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, sotsiaalne õiglus, identiteet, mitmekultuurilisus, subkultuurid; <p>Ühiskonnaliikmete õigused vs kohustused ning vastutus on omavahelises seoses.</p> <p>Põhifookus A: inimeste õiguste ja kohustuste tundmine (perekonnaliikme rollist lähtuvalt)</p> <ul style="list-style-type: none"> • lapse õigused ja kohustused; • rollid; |
|--|--|

| | |
|---|---|
| <p>kultuuriline- ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet;</p> <ul style="list-style-type: none"> • märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt; • toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; • toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid; • märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi; • toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale; • seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega; • toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; • toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja | <ul style="list-style-type: none"> • õiguste ja kohustuste omavahelised seosed; • hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu; • <u>mõisted</u>: põhiõigused, inimõigused, kodanikuõigused, universaalsed õigused, lapse õigused, kohustused, privileegid, vastutus, diskrimineerimine, inimkaubandus. <p>Põhifookus B: mina õiguste ja kohustuste teostajana, märkajana, sekkujana</p> <ul style="list-style-type: none"> • peamised inimõigused; • õiguste ja vabaduste kaitse; • toimetulek kriisiolukordades; • sõnavabadus; • väärtuskasvatus; <p><u>mõisted</u>: põhiõigused, inimõigused, kodanikuõigused, universaalsed õigused, lapse õigused, diskrimineerimine, kohustused, privileegid, vastutus, hädaolukord, eriolukord, kriisiõppus.</p> |
|---|---|

ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;

- oskab läbi näidete toomise selgitada soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele ja võimalustele;
- märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;
- toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;
- analüüsib riske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, demonstreerib õpituatsioonis ohuolukorra asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist;
- seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega;
- märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt;
- analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.

Meedia ja teave: kuidas toimida infopaljususe kontekstis

Õpitulemus:

- oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks;
- tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud;
- mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust erimeelsuste puhul;
- märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;
- toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;
- hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse;
- oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks;
- tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud;
- mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust erimeelsuste puhul;

Õppesisu

Põhifookus A: professionaalse ajakirjanduse eristamine muust meediast

- ajakirjanduse roll;
- erinevat tüüpi meediasisu;
- süvavõltsingu kasutamine;
- mõisted: avalik-õiguslik meedia, erameedia, ajakirjandus, massikommunikatsioon, meedia, arvamusiider, meediavabadus, propaganda, polariseerumine, kollane ajakirjandus.

Põhifookus B: informatsiooni kaudu mõjutamise märkamine

- sõnumite võimendamine ja mullistumine;
- erinevat liiki turunduskommunikatsioon;
- poliitiline propaganda;
- infosõda ja infomüra;
- mõisted: valeuudised, vandenõuteooriad, infosõda, infomull/ kajakamber, tehisintellekt (AI), süvavõltsing,

| | |
|--|---|
| <ul style="list-style-type: none"> • märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi; • toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale; • hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid. | <p>kommertsreklaam, sotsiaalreklaam, poliitreklaam, vaenukõne, sõnavabadus.</p> |
|--|---|

Demokraatlik riik ja valitsemine

| | |
|--|---|
| <p>Õpitulemus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur; • toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; • teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid; | <p>Õppesisu</p> <p>Demokraatia toimimine igapäevases elus</p> <p>Põhifookus A: demokraatlik otsustusprotsess kogukonnas ja selles osalemine</p> <ul style="list-style-type: none"> • demokraatia aluspõhimõtted; • <u>mõisted</u>: osalusdemokraatia, otsedemokraatia, esindusdemokraatia, referendum, vabad valmised, üldised valimised, ühetaolised valimised, valimisüsteem, hääleõigus, hääletamine, eelhääletamine, valimiskünnis, boikoteerimine; streikimine; |
|--|---|

| | |
|---|---|
| <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel; • selgitab avaliku konkursi tähtsust; • toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; • märkab ohtu demokraatiale enda ümbruskonnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele oma võimaluste piires vastu seisma; • toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid; • selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet; • teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid; • nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid; • teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu | <p>ühiskonnakriitika avaldamine; osalemine erakonna tegevuses;</p> <p>Põhifookus B: demokraatia ohud – korruptsioon demokraatliku ühiskonna õõnestajana</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>mõisted</u>: õigusriik, korruptsioon. <p>Eesti valitsemiskord: kuidas rakendub võimude lahususe ja tasakaalu põhimõtte ellu ning millised on kodaniku võimalused poliitika kujundamisel osaleda</p> <p>Põhifookus A: demokraatliku riigi toimimine (sh EL kontekstis)</p> <ul style="list-style-type: none"> • võimude lahususe printsiip; • põhiseaduslikud institutsioonid; • õigusriigi toimimine; • <u>mõisted</u>: õigusriik, võimude lahusus, seadusandlik võim, täidesaatev võim, kohtuvõim, põhiseaduslik institutsioon, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, President, õiguskantsler, riigikontroll, kohalikomavalitsus, kohus, EL Parlament, EL Komisjon, EL Ülemkogu, ministeerium, riigiamet, põhiseadus, menetlus. |
|---|---|

| | |
|--|---|
| <p>liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma;</p> <ul style="list-style-type: none">• teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid;• loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur;• toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;• teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;• nimetab põhiseaduse abil kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid;• teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;• analüüsib enda võimalusi kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel. | <p>Põhifookus B: demokraatliku võimu toimimine minu kodukohas (ja minu võimalus otsustusprotsessidesse kaasatud olla).</p> <ul style="list-style-type: none">• valdade ja linnade ülesanded;• võimude lahususe printsiip kohaliku valitsemise tasandil;• <u>mõisted</u>: kohalikomavalitsus, volikogu, linnapea, vallavanem, linna-/vallvalitsus, eelarve, kohalikud maksud, kaasav eelarve, noortevolikogu, osalusdemokraatia, rahvaalgatus. |
|--|---|

Kodanikuühiskond – mida annab vabakonnas osalemine ning kuidas rahva tahet maksma panna

Õpitulemused:

- analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;
- toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;
- Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.

Õppesisu:

- kodanikuühiskonna roll;
- vabaühendused;
- mõisted: kodanikuühiskond, vabakond, huvirühmad, erakond/partei, arengu-/humanitaarabi; rahvaalgatus, streik, boikott, märgukiri, miiting, ühiskonnakriitika, polariseerumine.

Ärisektori toimimine

Õpitulemused:

- kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist;
- teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse;
- teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest;

Õppesisu:

Turumajanduse olemus ja riigi roll selles

- mõisted: ressurss, majandussüsteem, vaba turg, momopol, osaühing, äriplaan, kasum, kahjum, teaduspõhine majandus, heaoluriik, riigieelarve, otsesed maksud, kaudsed maksud, tuludeklaratsioon, sotsiaalne ettevõtlus, õiglane kaubandus, eksport, import.

| | |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid; • analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused; • analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest; • analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist; • selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale. | <p>Tööturg</p> <ul style="list-style-type: none"> • noored ja täiskasvanud tööturul; • <u>mõisted</u>: tööturg, tööandja, töövõtja, brutopalk, netopalk, tööleping, ümbrikupalk, CV <p>Isiklik toimetulek ja arukas tarbimine</p> <ul style="list-style-type: none"> • rahaasjade planeerimine; • investeerimine ja laenamine; • finantsiline vastutus; • eelarve koostamine; • <u>mõisted</u>: inflatsioon, intress, investeeering, krediidi kulukuse määr, eelarve, ostubuum, tarbijakaitse, tootemärgised, ostujõud. |
| <p>Eesti ja maailm: kuidas rahvusvaheline olukord Eestit mõjutab ning kuidas väikeriik saab oma huve rahvusvahelistes suhtluses teostada</p> | |
| <p>Õpitulemused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, | <p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eesti roll rahvusvahelises suhetes; • rahvusvaheline koostöö; |

| | |
|---|---|
| <p>demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid;</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid; • teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma; • toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga; • teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega. | <ul style="list-style-type: none"> • rahvusvaheliste organisatsioonide töö; • inimõiguste ja demokraatia austamine; • <u>mõisted</u>: Euroopa Liit, EL Parlament, EL Komisjon, Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon (NATO), ÜRO, euro, diplomaatia, humanitaarabi organisatsioonid, hargmaised ettevõtted. |
|---|---|

Digipädevused

Info- ja andmekirjaoskus

- õppija analüüsib, võrdleb ja hindab leitud andmeid, infot ja digisisu ning nende allikate usaldusväärsust;
- õppija töötleb ja analüüsib andmeid tabelarvutuse abil, esitleb tulemusi diagrammide ja skeemide abil.

Suhtlus ja koostöö digikeskkonnas

- õppija jagab teistega infot ja faile digikeskkonnas, valides selleks korrektse viisi ja sobiva vahendi;
- Õppija kasutab kodanikuna kooli, kohaliku omavalitsuse, riigi ja ettevõtete digiteenuseid (nt. riigiportaali,);
- õppija panustab meeskonna koostöösse digikeskkonnas, võttes erinevaid rolle ning osaledes ühises otsustamises ja digisisu loomises.
- õppija analüüsib oma digitaalset jalajälge, jälgib ja kaitseb oma mainet digikeskkonnas.

Digiturvalisus

- õppija veendub, kuidas mingi digiteenus tema isikuandmeid kasutab, lähtudes teenuse privaatsusreeglitest;
- õppija oskab küberkiusamist märgata ja sellele adekvaatselt reageerida.

Probleemilahendus

- õppija valib konkreetse ülesande lahendamiseks sobiva riist- ja tarkvara;
- õppija analüüsib oma digipädevust, kaardistab puudujäägid ning arendab ennast.